

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความหมายของ "บรรณารักษศาสตร์"

ในพระราชบัญญัติการศึกษาชั้นสูง ปี ค.ศ. 1965 ของสภาองเกรส สหรัฐอเมริกา มาตรา 2 (ข) วรรคที่ 222 ให้คำจำกัดความ "บรรณารักษศาสตร์" ว่า "หลักการและ การปฏิบัติงานในห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ ซึ่งรวมงานด้านจัดหา การจัดองค์การ การจัดเก็บ การนำออกมาใช้ การเผยแพร่ข่าวสาร การอ้างอิงและค้นคว้าวิจัยโดยใช้ห้องสมุดและแหล่ง ข่าวสารอื่น ๆ"¹

จอห์น เอฟ ฮาร์วี (John F. Harvey) อธิบายว่า

บรรณารักษศาสตร์ คือการศึกษาวิชาซึ่งห้องสมุดสมัยใหม่ การ ศึกษาและปฏิบัติงานในการจัดดำเนินงานห้องสมุด การบรรยาย วิเคราะห์และปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ นโยบายและวิธีการขององค์ การที่ให้บริการข่าวสารทุกชนิด การศึกษาและปฏิบัติงาน ใน ด้านการวิเคราะห์หมู่ใช้ การเลือกสิ่งตีพิมพ์และวัสดุที่ค้นคว้า การจัดหา การจัดองค์การ การจัดเก็บและการให้บริการทั้ง ในโรงเรียน วิทยาลัย บริษัทสมาคม หน่วยราชการ ห้องสมุด ประชาชน ซึ่งแท้จริงแล้วก็รวมสถาบันทุกประเภท บรรณารักษ ศาสตร์เป็นศิลปะและศาสตร์แขนงหนึ่งที่น่าคนกับหนังสือ เขาหากัน อย่างไยผลคือ"²

เฮช เค มาจุมดาร์ (H.K. Majumdar) กล่าวถึงบรรณารักษศาสตร์ว่า "บรรณารักษศาสตร์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ ส่งเสริม

¹"Library Education Report," Journal of Education for Librarianship, VI(1966), 219.

²John F. Harvey, "Toward a Definition of International and Comparative Library Science," International Library Review, V(July, 1973), 292.

การเรียนรู้และการกระทำของมนุษย์ ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา การสังเกต การทดลอง ปฏิบัติถือว่าเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งและขณะเดียวกันความสามารถในการนำวิชาการไปปฏิบัติ ถือว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันมากอย่างแยกกันไม่ออกจนดูเหมือนจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บรรณารักษศาสตร์เกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ในเรื่องทั่วไป และโดยเฉพาะในค่านิยมวิชาชีพของบรรณารักษ์ การใช้สติปัญญา ความรู้ การกระทำ วิธีการดำเนินงานเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ"³

จีน เค เกตส์ (Jean K. Gates) อธิบายว่า "บรรณารักษศาสตร์คือวิชาที่ว่าด้วยการจัดความรู้ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตามให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และหน้าที่ของห้องสมุดซึ่งต้องนำเอาหลักการ ทฤษฎี วิธีการ การจัดองค์กรและเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการปฏิบัติงาน การให้บริการของห้องสมุด นอกจากนี้ วิชาบรรณารักษศาสตร์ยังรวมถึงวิธีการที่จะนำเอาความรู้จากหนังสือและวัสดุต่าง ๆ ที่เก็บรวบรวมไว้ในห้องสมุดออกมาใช้ การปรับปรุงประสิทธิภาพและขยายบริการห้องสมุดอยู่เสมอ"⁴

จากคู่มือการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเคโอ (Keio University) แห่งประเทศญี่ปุ่นได้อธิบายความหมายของวิชานี้ไว้ว่า "บรรณารักษศาสตร์ คือวิชาที่ว่าด้วยการจัดความรู้ทั้งหมด การเก็บรวบรวม การจัดทำดำเนินงานและรักษาวัดที่ได้บันทึกไว้ ซึ่งเป็นผลผลิตทางปัญญา ประสบการณ์ อารมณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เพื่อนำความรู้เหล่านั้นมาให้บริการแก่ผู้ใช้ วิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นการศึกษาค้นเทคนิคของวิธีการที่จะนำความรู้ทั่วไปมาใช้และค่านิยมที่ประยุกต์เข้ากับสภาพการณ์ที่แท้จริง"⁵

³H.K. Majumdar, "Librarianship: A Science or an Art?" Library Science Today. (Bombay: Asia Publishing House, 1965), 348 - 50.

⁴Jean K. Gates, Introduction to Librarianship. (McGraw-Hill Series in Library Education. New York; McGraw-Hill Book Co., c1968), 133.

⁵Keio University, School of Library and Information Science Catalogue 1968 - 1970 [n.p., n.d.], p. 7.

จากบทความเรื่องวิชาบรรณารักษศาสตร์ของ แม้นมาส ชวลิต ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ กล่าวถึงวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างสั้น ๆ ว่า "วิชาบรรณารักษศาสตร์ ก็คือการเป็นบรรณารักษ์"⁶

จากคำอธิบายความหมายของ "บรรณารักษศาสตร์" พอสรุปได้ว่า บรรณารักษศาสตร์ คือความรู้ในด้านการบริหารงาน การดำเนินงานและการปฏิบัติงานในห้องสมุด มุ่งหมายจะฝึกฝนอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาวิชาชีพของบรรณารักษ์ หน้าที่และวัตถุประสงค์ ตลอดจนหลักการและเทคนิคในการดำเนินงานห้องสมุดแก่บรรณารักษ์ เพื่อจะสามารถปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์และวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดมากที่สุด

วิวัฒนาการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์

อาชีพบรรณารักษ์เป็นอาชีพที่เก่าแก่อาชีพหนึ่ง การประกอบอาชีพในห้องสมุดได้เริ่มต้นพร้อม ๆ กับการจัดตั้งห้องสมุดในสมัยโบราณ แต่ตลอดระยะเวลาในอดีตความเจริญก้าวหน้าตลอดจนวิวัฒนาการของอาชีพนี้เป็นไปอย่างเชื่องช้า ผู้ที่ทำงานในห้องสมุดแต่เดิมมักเป็นนักวิชาการ หรือทนายทนายหนังสือซึ่งไม่ได้รับการศึกษาอบรมหลักการทำงานในห้องสมุดแต่อย่างใดใคร ๆ ก็สามารถทำงานห้องสมุดได้โดยอาศัยการฝึกหัดและเรียนรู้งานโดยการกระทำ ซึ่งต้องใช้เวลาและประสบการณ์ในห้องสมุดนั้น ๆ เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไปและห้องสมุดก็ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่มาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้ผู้ที่มีวุฒิและความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่เกิดความตื่นตัวในเรื่องนี้ โดยได้สังเกตเห็นว่าวิชาความรู้สำหรับประกอบอาชีพบรรณารักษะนั้น เป็นศาสตร์หนึ่งซึ่งจะต้องมีการศึกษาอบรมเช่นเดียวกับวิทยาการแขนงอื่น ๆ

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มเข้าสู่ความคิดของบรรณารักษ์อเมริกันตั้งแต่

⁶ แม้นมาส ชวลิต, "วิชาบรรณารักษศาสตร์," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ, 1 (19 ธันวาคม, 2507), หน้า 52 - 3.

การประชุมครั้งแรกของสมาคมห้องสมุดอเมริกันในปี ค.ศ. 1876⁷ และอยู่ในความสนใจอย่างจริงจังของเมลวิลล์ คิวอี้ (Melvil Dewey) บรรณารักษ์ชาวอเมริกันซึ่งเป็นผู้ที่เห็นการณ์ไกล สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้เขาเล็งเห็นว่า ความเจริญเติบโตทางด้านการศึกษา อุตสาหกรรม และความก้าวหน้าโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นในอเมริกาจะมีผลทำให้สภาพห้องสมุดในสมัยใหม่ต่างจากสภาพที่เป็นอยู่แต่เดิม และเขาก็เชื่อว่าบรรณารักษ์ที่คิดว่าตนมีหน้าที่เพียงเก็บรักษาหนังสือจะไม่เข้าใจความหมายของห้องสมุดสมัยใหม่ในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชนได้

ในปี ค.ศ. 1879 เขาได้บันทึกไว้ว่า "นักฟิสิกส์ ทราย นักบวชและแม่แต่แม่ครัวของเราก็อยังมีโรงเรียนเพื่อฝึกสอนโดยเฉพาะ แต่บรรณารักษ์ซึ่งทำงานในอาชีพที่ได้รับการยกย่อง จำเป็นต้องเรียนรู้งานของตนโดยการทดลองและประสบการณ์"⁸

ก่อนหน้านี้บรรณารักษ์อเมริกันก็มีสภาพเช่นเดียวกับบรรณารักษ์โดยทั่วไปที่อาศัยการฝึกงานเป็นแนวทางหาประสบการณ์ในการทำงานห้องสมุดต่อไป ถ้าเป็นห้องสมุดขนาดใหญ่ มีบุคลากรมากทางห้องสมุดก็จะจัดสอนเป็นชั้นเรียน เรื่องที่สอนก็ขึ้นอยู่กับความต้องการ วิธีการปฏิบัติของห้องสมุดนั้น ๆ เป็นสำคัญ ลักษณะนี้มีส่วนใกล้เคียงกับสภาพที่จะกลายมาเป็นโรงเรียนสอนบรรณารักษ์ศาสตร์ในระยะต่อมา

ในตอนแรกนั้น คิวอี้มิได้เสนอที่จะจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษ์ศาสตร์ในทันที แต่ในขั้นแรกเขาได้เสนอให้จัดสอนและฝึกหัดงานแก่บรรณารักษ์อย่างมีหลักการในห้องสมุดที่ทันสมัย และจัดดำเนินการอย่างดีที่สุดโดยให้อยู่ในความควบคุมดูแลของบรรณารักษ์ที่มีความสามารถ⁹

⁷ Louis R. Wilson, "Historical Development of Education For Librarianship in the United States," Education for Librarianship, ed. by Bernara Berlson. (Chicago: American Library Association, 1949), p. 44.

⁸ Melvil Dewey, "Apprenticeship of Librarians," Library Journal, IV(May, 1879), 147.

⁹ Ibid.

ข้อเสนอของคิวอี้มีได้รับการตอบสนองแต่อย่างใด จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1883 เขาได้รับตำแหน่งบรรณารักษ์ที่ห้องสมุดวิทยาลัยโคลัมเบีย (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย) และตระหนักถึงภาระที่จะต้องจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้น ดังนั้น ในปีเดียวกันนี้เขาจึงได้เสนอโครงการในการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ซึ่งเรียกในขณะนั้นว่า โรงเรียนการจักดำเนินงานห้องสมุด (The School of Library Economy) ต่อสมาคมห้องสมุดอเมริกันในระหว่างการประชุมที่เมืองบัฟฟาโล (Buffalo) เพื่อขอความเห็นชอบที่จะจัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างเป็นทางการขึ้น ซึ่งบรรณารักษ์อเมริกันส่วนใหญ่ก็พอใจ แม้จะมีผู้คัดค้านวิพากษ์วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ แต่ในที่สุดก็ได้รับความสำเร็จเมื่อคณะกรรมการของสภาวิทยาลัยโคลัมเบียลงมติอนุมัติให้จัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ขึ้นได้ นับเป็นครั้งแรกในวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1887 ณ วิทยาลัยโคลัมเบีย รัฐนิวยอร์ก¹⁰ นับเป็นการวางรากฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์แผนใหม่ที่สำคัญยิ่ง ในระยะเริ่มแรกมีผู้เข้าศึกษา 20 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 17 คน และมีอาจารย์สอนประจำ 7 คน¹¹

โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของคิวอี้มีที่หาจะต้องล้มเหลวตั้งแต่ในระยะแรก ๆ เพราะสถาบันมีกฎว่าไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าศึกษา แต่คิวอี้พยายามละเมิดกฎนี้จึงทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้น แต่ก็ยุติลงได้โดยคิวอี้ถูกบังคับให้พ้นจากตำแหน่งต่าง ๆ ในวิทยาลัย ในปี ค.ศ. 1888 และต่อมาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1889 เขาก็ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์ที่อัลบานี (Albany) รัฐนิวยอร์ก และในขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งใหม่ที่ย้ายจากโคลัมเบียมาตั้งที่อัลบานีด้วย¹²

โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่อัลบานีดำเนินการตามแนวทางที่คิวอี้ได้วางไว้สำหรับที่โคลัมเบียโดยมีหลักสูตรเน้นหนักในด้านปฏิบัติและความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทฤษฎีต่าง ๆ แม้ว่าจะมีขอบเขตค่อนข้างจำกัดแต่ก็มีระเบียบการพัฒนามีแบบแผน เปิดโอกาส

002705

¹⁰ Sarah K, Vann, Training for Librarianship before 1923 (Chicago: American Library School, 1961), p. 39.

¹¹ "School of Library Economy," Library Journal, XII (January-February, 1887), 78.

¹² Vann, op. cit., p. 53.

ให้ผู้ศึกษาได้ฝึกฝนความสามารถในด้านต่าง ๆ อย่างชำนาญในเวลาอันจำกัด ได้เห็นขอบเขตของสิ่งที่จะต้องศึกษา เข้าใจวัตถุประสงค์และลักษณะงานได้อย่างกว้างขวาง¹³ แต่สิ่งหนึ่งที่แตกต่างจากที่โคลัมเบียก็คือ ผู้ที่เข้าศึกษาที่อัลบานีจะต้องผ่านการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาตามที่ตัวกำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อให้มีระเบียบสอดคล้องกับแผนกวิชาอื่น ๆ ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยแห่งรัฐนิวยอร์ก และเพื่อมุ่งหมายจะว่าผู้สมัครมีความรู้ทั่วไปเพียงพอที่จะศึกษาวิชาชีพซึ่งเป็นเทคนิคโดยเฉพาะ¹⁴ โดยพิจารณาจากผลการสอบคัดเลือก การศึกษา วุฒิ ประสิทธิภาพที่ผ่านมาประกอบ

คิวีประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจยิ่งในการจัดตั้งโรงเรียนสอนบรรณารักษศาสตร์ผู้ผ่านการศึกษาอบรมเป็นที่ต้องการของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมากมายในต้นศตวรรษที่ 20 ในจำนวนนี้มีหลายสถาบันที่จัดตั้งและดำเนินการโดยผู้ที่สำเร็จจากโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของคิวี โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่จัดตั้งขึ้นเหล่านี้บางแห่งก็เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเทคนิค เช่น แพรท (Pratt Institute) เดรกเซล (Drexel Institute) บางแห่งก็เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago) แคลิฟอร์เนีย (California) ซาราทิวส์ (Syracuse) และบางแห่งก็รวมอยู่ในห้องสมุดใหญ่ ๆ เช่น ห้องสมุดประชาชนรัฐนิวยอร์ก ห้องสมุดประชาชนลอสแอนเจลิส เป็นต้น เหตุการณ์ที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งในวงการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ คือ ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1923 ชาลส์ ซี วิลเลียมสัน (Charles C. Williamson) ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคาร์เนกีในด้านการเงินเพื่อทำการสำรวจสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ศึกษาการจัดตั้ง การดำเนินการ การบริหารงาน หลักสูตร

¹³ Wilson, op. cit., p. 45.

¹⁴"New York Library School: First Entrance Examinations for the Library School in Connection with the State Library," Library Journal, XIV(November, 1889), 446.

อาจารย์ การเงิน ซึ่งเขาได้เขียนไว้ในรายงานชิ้นสำคัญ ชื่อ "Training for Library Services" พร้อมด้วยข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่ง คือ

1. ให้มีหลักการควบคุมขอบเขตและสาระสำคัญของหลักสูตร ตลอดจนการรับรองมาตรฐานโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และการรับรองวุฒิผู้สำเร็จการศึกษา

2. กำหนดคุณสมบัติผู้เข้าศึกษา

3. ต้องมีงบประมาณเพียงพอที่จะทำให้โครงการดำเนินไปสำเร็จ รวมทั้งจะต้องตั้งอัตราเงินเดือนแก่อาจารย์สูงพอที่จะจูงใจผู้มีวุฒิและความสามารถดี

4. จะต้องจัดหาหนังสือ ตำราเรียน คู่มือประกอบการศึกษาอย่างกว้างขวาง

5. จัดทุนการศึกษาแก่นักศึกษาเพื่อให้ได้นักศึกษาที่มีคุณสมบัติดี

6. จัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เป็นแผนกวิชาหนึ่งในมหาวิทยาลัย

7. ควรมีการศึกษาและฝึกฝนในห้องสมุดประเภทต่าง ๆ หรือในขอบเขตใด

เฉพาะเป็นพิเศษ

8. เปิดโอกาสให้บรรณารักษ์ได้พัฒนาความรู้ทางวิชาชีพของตน¹⁵

รายงานนั้นนับว่ามีส่วนสำคัญที่ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอย่างยิ่งใหญ่ในวงการศึกษามหาวิทยาลัยที่สำคัญก็คือมีส่วนทำให้มูลนิธิคาร์เนกี (Carnegie Corporation) ซึ่งมีความสนใจในกิจการห้องสมุด ตลอดจนการให้การศึกษแก่บรรณารักษ์ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อการปรับปรุง และขยายการศึกษามหาวิทยาลัยในระดับต่าง ๆ ในปี ค.ศ. 1926 ได้สนับสนุนโครงการบริการห้องสมุด (Library Service Program) เป็นระยะเวลา 10 ปี¹⁶ ซึ่งรวมทั้งการช่วยเหลือโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่มีอยู่เดิมและจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งใหม่ ๆ และที่สำคัญยิ่งคือช่วยขยายการศึกษามหา-

¹⁵Charles C. Williamson, Training for Library Service (New York: Carnegie Corporation, 1923), 136 - 44.

¹⁶Florence Anderson, Carnegie Corporation Library Program, 1911-1961. (New York: Carnegie Corporation, 1963), p. 7.

บรรณารักษศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้น โดยเปิดสอนในระดับปริญญาโทได้สำเร็จเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1926 ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ซึ่งต้องใช้งบประมาณทั้งหมดมากกว่า 3 ล้านเหรียญอเมริกัน¹⁷ และอีก 2 ปีต่อมา คือในปี ค.ศ. 1928 สถาบันนี้ก็ได้ขยายการสอนจนถึงระดับปริญญาเอก โดยในระยะเริ่มแรกใช้เงินประมาณ 1 ล้านเหรียญอเมริกัน และในระหว่างโครงการระยะแรกจนถึง ค.ศ. 1942 สิ้นเงินทั้งหมด 462,750 เหรียญ¹⁸

การจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาเอกนี้ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในวงการบรรณารักษศาสตร์ สถาบันอื่น ๆ ได้ปรับปรุงการสอนและขยายการสอนในระดับที่สูงขึ้น เช่นที่ อิลลินอยส์ มิสซิสซิปปี โคโลราโด แคลิฟอร์เนีย เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดคือช่วยให้วิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นที่ยอมรับของสังคมว่า มีความสำคัญเท่าเทียมกับวิชาการแขนงอื่น ๆ นับเป็นการช่วยยกระดับฐานะของบรรณารักษศาสตร์

วิลเลียมสัน ผู้เสนอรายงานอันมีประโยชน์ต่อการศึกษาบรรณารักษศาสตร์นี้ นับเป็นบุคคลสำคัญอีกผู้หนึ่งในการพัฒนาการวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ เขาได้เสนอความคิดที่ว่าควรจะมีสมาคมที่รับหน้าที่เป็นตัวแทนควบคุมและรับรองมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์¹⁹ เพราะมีสถาบันต่าง ๆ เปิดทำการสอนเป็นจำนวนมาก และนับวันแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อันที่จริงแล้ว ในเรื่องนี้สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association) ได้มีบทบาทตั้งแต่เริ่มแรก โดยได้จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาอบรมด้านห้องสมุด (Committee on Library Training) มีฐานะเป็นคณะกรรมการชั่วคราวในตอนแรก เพื่อพิจารณาข้อเสนอของคิวอี้ที่จะจัดตั้งโรงเรียน การจัดทำเนื้องานห้องสมุดขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1923 ได้เปลี่ยนมาเป็นคณะกรรมการชั่วคราวเพื่อการศึกษาอบรมเรื่องห้องสมุด (A. Temporary Library Training Board) และในปี ค.ศ. 1924 ก็มีฐานะเป็นส่วน

¹⁷Ibid., p. 10.

¹⁸Ibid., p. 11.

¹⁹Vann, op. cit., p. 190.

หนึ่งที่ถาวรของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน เรียกว่าคณะกรรมการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ (The Board of Education for Librarianship) ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำและรับรองมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ให้คำแนะนำช่วยขจัดปัญหาทางด้านการบริหารบุคคลากร การศึกษาและพยายามขอความช่วยเหลือจากองค์กรหน่วยงานภายนอกในด้านการเงิน รวมทั้งขออนุมัติจากสมาคมมหาวิทยาลัยในอเมริกาเพื่อรับรองผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบัน²⁰ คณะกรรมการนี้ต่อมาในปี ค.ศ. 1956 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะกรรมการรับรองมาตรฐานแห่งสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA, Committee on Accreditation)

อนึ่ง เพื่อทำหน้าที่รักษามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ด้วยกันเอง ในปี ค.ศ. 1915 โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จึงได้รวมตัวก่อตั้งเป็นสมาคมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกันขึ้น (The Association of American Library Schools) และกำหนดมาตรฐานสำหรับสมาชิก ซึ่งเมื่อสมาคมห้องสมุดอเมริกันได้จัดตั้งหน่วยงานรับรองมาตรฐานขึ้น สมาชิกของสมาคมโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกันก็ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งเป็นที่ได้รับการรับรองมาตรฐานแล้ว สมาคมนี้มีได้อำนาจหน้าที่ในการรับรองมาตรฐาน แต่ทำหน้าที่ติดต่อโดยตรงกับโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่เป็นสมาชิก ให้ความร่วมมือวางโครงการนโยบายการศึกษา จัดทำควบคุมและรักษามาตรฐานของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ที่เป็นสมาชิก ตลอดจนเป็นสื่อกลางการติดต่อข่าวกวาระหว่างสมาชิกกับสมาคมห้องสมุด²¹

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน สหรัฐอเมริกาได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเป็นผู้นำในวงการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์อย่างแท้จริง เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้แต่ประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองเก่าแก่ เช่นอังกฤษ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1946 คงมีโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เพียง

²⁰Wilson, op. cit., p. 48 - 9.

²¹Gates, op. cit., p. 134.

แห่งเดียวที่วิทยาลัยมหาวิทยาลัย (University College) ซึ่งตั้งขึ้นปี ค.ศ. 1919²² อยู่ที่กรุงลอนดอน เพิ่งจะมีการตั้งตัวจัดตั้งโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์เพิ่มขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาได้พยายามพัฒนาการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ให้แพร่หลายขึ้น โดยเฉพาะในประเทศของตน แต่รวมไปถึงการช่วยวางรากฐานการศึกษาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ เพื่อปรับปรุง พัฒนา และจัดตั้งห้องสมุดแผนใหม่ ได้เร่งผลิตบุคลากร คือบรรณารักษ์ที่มีความรู้ความสามารถเพื่อทำหน้าที่ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้กิจการห้องสมุดของไทยจะได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและมีวิวัฒนาการความก้าวหน้ามาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน แต่การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์อันเป็นรากฐานของพัฒนาการห้องสมุดแผนใหม่เพิ่งจะเริ่มต้นขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2494 ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) บรรณารักษ์ชาวอเมริกันคนแรกที่เข้ามาวางรากฐานกิจการห้องสมุดแผนใหม่และการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย ได้บันทึกถึงสภาวะของบรรณารักษ์ไทยว่า "ในปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2494) ไม่มีบรรณารักษ์ที่ได้รับการศึกษาอบรมในประเทศไทยเลย มีคนไทยที่ได้รับการคัดเลือกส่งไปเรียนต่อต่างประเทศ 2 คน แต่ก็ไม่กลับมา คนที่สามตอนนี้กำลังศึกษาต่อในโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ต่างประเทศ²³ บันทึกตอนนี้ยืนยันให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินกิจการห้องสมุดในประเทศไทยเป็นไป

²²Nasri, op. cit., p. 421.

²³Frances Lander Spain, Some Notes on Library Development in Thailand, 1951 - 65. (Library Science Papers No. 2. October, 1965 (Bangkok : Dept. of Library Science, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 1965), p. 5.

ตามกลยุทธ์ของผู้นำงานในห้องสมุดซึ่งไม่ได้รับการศึกษาอบรมวิชาชีพแต่อย่างใด เพราะยังไม่มีผู้ใดที่ทราบว่า การจัดห้องสมุดเป็นศาสตร์หนึ่งที่ต้องศึกษา

การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยได้เริ่มต้นเป็นครั้งแรกในเดือนกันยายน พ.ศ. 2494 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยจัดสอนเป็นภาคพิเศษในเวลาเย็น²⁴ โครงการนี้ริเริ่มขึ้นโดยบรรณารักษ์ห้องสมุดสำนักข่าวสารอเมริกันคนแรก คือ แมรี แองเจิลไมเออร์ (Mary Anglemeyer) ซึ่งในขณะนั้นได้สนับสนุนมูลนิธิฟูไลบรท์ให้ความช่วยเหลือในด้านการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งขณะนั้นเรียกว่า วิชาจัดห้องสมุด โดยจัดส่งศาสตราจารย์ชาวอเมริกันมาช่วยสอนปีละ 1 คน เป็นเวลาดึกตอกันมา 5 ปี ได้แก่

ดร. แฟรนเซส แลนเดอร์ สเปน (Dr. Frances Lander Spain) พ.ศ. 2494-2495

นางรุช เอช ร็อควูด (Mrs. Ruth H. Rockwood) พ.ศ. 2495 - 2496

นางสาวแนนซี เจน เดย์ (Miss Nancy Jane Day) พ.ศ. 2496 - 2497

นายอาร์โนลด์ โทรเทียร์ (Mr. Arnold Trotier) พ.ศ. 2497 - 2498

นางสาวอลิซ โลห์เรอร์ (Miss Alice Lohrer) พ.ศ. 2498 - 2499²⁵

การเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในครั้งนั้นบรรลุผลเป็นอย่างดีด้วยความรวดเร็ว ทั้งนี้ ด้วยความร่วมมือเป็นอย่างดีจากศาสตราจารย์ รองศยามานนท์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ โดยให้ความสนใจต่อวิชานี้และรับให้เปิดทำการสอนได้ในคณะอักษรศาสตร์ ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงลงมติแต่งตั้งให้ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการวิชาจัดห้องสมุดตั้งแต่นั้นมา คือในปี

²⁴ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, "การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," บรรณารักษ์ 2509, 2510, หน้า 2.

²⁵ Suthilak Ambhanwong, "Education for Librarianship in Thailand," Journal of Education for Librarianship, VI(Spring, 1966), 298.

พ.ศ. 2494 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2499 ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสุดความช่วยเหลือจากมูลนิธิฟูลไบรท์²⁶

การเรียนวิชาห้องสมุดในสมัยนั้น มหาวิทยาลัยได้กำหนดระเบียบสำหรับผู้สมัครเข้าเรียนไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และมีผู้รับรองหรือเป็นผู้ที่ทำงานอยู่ในห้องสมุดขณะนั้น เมื่อแรกที่เปิดสอนได้มีผู้มาลงทะเบียนสมัครเรียนถึง 123 คน แต่เนื่องจากการเรียนต้องใช้ภาษาอังกฤษล้วน ไม่มีคำแปล และตำราเรียนต่าง ๆ ก็เป็นภาษาอังกฤษด้วย ดังนั้น ดร. สเปน ซึ่งเป็นบรรณารักษ์อเมริกันคนแรกที่เข้ามาช่วยสอนวิชาจัดห้องสมุด จึงได้ทำการสอบสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ภาษาอังกฤษของผู้สมัครด้วย

ในคานสารสำคัญของหลักสูตร ดร. สเปน เป็นผู้พิจารณาเลือกวิชาที่จำเป็นและเหมาะสมเบื้องต้น 6 รายวิชา คือ

1. วิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้น

(Introduction to Library Science)

8 สัปดาห์

2. การทำบัตรรายการและจัดหมู่หนังสือ

(Cataloging and Classification)

10 สัปดาห์

3. บริการตอบคำถาม (Reference Service)

9 สัปดาห์

4. การเลือกซื้อวัสดุในห้องสมุด

(Selection of Library Materials)

8 สัปดาห์

5. การทำบัตรรายการและจัดหมู่หนังสือขั้นสูง

(Advanced Cataloging and Classification)

8 สัปดาห์

6. การบริหารงานห้องสมุด (Library Administration)

8 สัปดาห์²⁷

ดร. สเปน กล่าวถึงวิชาที่สอนว่า เป็นวิชาง่าย ๆ และเน้นความสำคัญของงานบริการห้องสมุดซึ่งพยายามให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่บรรณารักษ์ให้นำไปใช้ได้ทันที และให้

²⁶ สุธลิลักษณ์ อ่าพันธ์วงศ์, "ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์...., หน้า 72.

²⁷ สุธลิลักษณ์ อ่าพันธ์วงศ์, "การศึกษาบรรณารักษศาสตร์...., หน้า 2 - 3.

สามารถขยายบริการให้กว้างขวางขึ้น²⁸ การสอนของ คร. สเปน เริ่มด้วยวิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้นเป็นวิชาแรก พร้อมทั้งได้แจกหัวข้องานสอนอย่างละเอียด บันทึกย่อคำสอนเป็นภาษาอังกฤษ และรายชื่อหนังสืออ่านประกอบแก่ผู้เรียน ในกรณีห้องสมุดสำนักข่าวสารอเมริกัน ได้เอื้อเฟื้อจัดทำรายการทางบรรณารักษศาสตร์ที่ได้มาตรฐานให้นักศึกษาได้ใช้ประกอบการเรียน

การเรียนประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมีห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ทดลองปฏิบัติงาน นางสาวอุทัย หุติยะโพธิ์ ผู้สำเร็จการศึกษาวิชาการจัดห้องสมุดรุ่นแรก ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งหัวหน้าบรรณารักษ์ หอสมุดศิริราช กล่าวถึงการสอนของ คร. สเปน ว่า "คร. สเปน พยายามพูดช้าและชัด ทำให้สามารถจดเลคเชอร์ได้ และเพื่อให้การเรียนได้ผลดี ก็มีการกำหนดการบ้านให้ทำและให้ทำแบบฝึกหัด เรียนจบภาคหนึ่ง ๆ แล้วมีการทดสอบ เมื่อสอบได้แต่ละภาค ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะออกใบรับรองให้ การเรียนนี้ทำให้รู้จักใช้วัสดุต่าง ๆ ในห้องสมุดดียิ่งขึ้น²⁹ ในขณะเดียวกัน คร. สเปน ได้กล่าวถึงนักเรียนไทยที่สมัครเรียนว่า "มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องห้องสมุด มีความจำดี สามารถเรียนได้เร็ว และต้องการทราบวิธีที่ดีที่สุดที่จะปรับปรุงห้องสมุดเพื่อบริการประชาชน³⁰

อย่างไรก็ตาม ในการสอนวิชาจัดห้องสมุดในระยะเริ่มแรกนี้ คร. สเปน ต้องประสบปัญหาขาดอุปกรณ์ในการสอน ไม่มีหนังสือสำหรับให้นักศึกษาฝึกงานในวิชาจัดหมู่และทำบัตรรายการ ขาดคู่มือที่ต้องใช้ในวิชาบริการตอบคำถาม ดังนั้น คร. สเปน จึงแก้ปัญหาโดยใช้คู่มือ Who's Who ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. 1928 ถึงแม้ว่าจะเป็นฉบับเก่า แต่ก็ได้ใช้ประโยชน์พอเป็นตัวอย่างแก่นักศึกษาได้ วิชาที่มีอุปสรรคมากที่สุดคือ วิชาการเลือกซื้อหนังสือ

²⁸ Frances Lander Spain, "Some Notes on Libraries in Thailand," Library Quarterly, XXII(July, 1952), 255.

²⁹ อุทัย หุติยะโพธิ์, "การเรียนวิชาห้องสมุดเมื่อ 10 ปีก่อน," บรรณารักษ์ 2504, 2505, หน้า 3.

³⁰ Frances Lander Spain, "Teaching Library Science in Thailand," Wilson Library Bulletin, XXVII(December, 1952), 314 - 6.

ซึ่งทำได้ยาก เพราะว่ามีจำนวนหนังสือใหม่ ๆ ในสาขาวิชาต่าง ๆ ยังมีน้อย การผลิตหนังสือยังไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร

คร. สเปน ทำการสอนได้เพียงภาคที่ 1 ถึงภาคที่ 3 ก็ครบกำหนดที่จะต้องเดินทางไปกลับสหรัฐอเมริกา ต่อจากนั้นมูลนิธิฟูไลไบรท์ก็ได้จัดส่งศาสตราจารย์ชาวอเมริกันมาช่วยสอน ปีละ 1 คน ระหว่างปี พ.ศ. 2494 - 2498 รวมระยะเวลา 5 ปี มีผู้สมัครเข้าเรียนทั้งหมด 4 รุ่น จำนวน 207 คน ผู้ที่เรียนสำเร็จทั้ง 6 วิชา ได้รับประกาศนียบัตรวิชาจัดห้องสมุดจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีจำนวน 77 คน ส่วนอีก 130 คน ได้เรียนเพียงบางวิชาเท่านั้น³¹ ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรวิชาจัดห้องสมุดก็ได้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อห้องสมุดของตน และเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้ที่ขอคำแนะนำ นอกจากนี้ก็ยังเป็นกำลังสำคัญในการร่วมกันจัดตั้งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ซึ่งในครั้งแรกปรากฏในรูปของชมรมอันเป็นแหล่งพบปะและเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างผู้ที่ทำงานห้องสมุด ในจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรนี้หลายคนดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในวงการห้องสมุดของไทยในปัจจุบัน

การจัดสอนวิชาจัดห้องสมุดโดยความร่วมมือของมูลนิธิฟูไลไบรท์กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งนี้มีความสำคัญยิ่งแก่วงการบรรณารักษศาสตร์ของไทย และก่อให้เกิดผล ดังนี้

1. ทำให้เกิดความกระตือรือร้นเกิดขึ้นในหมู่ผู้ทำงานห้องสมุด นักวิชาการ ผู้สนใจ ที่สำคัญคือทำให้ประชาชนเริ่มตระหนักว่าห้องสมุดมิใช่เป็นแต่เพียงสถานที่เก็บหนังสือ แต่เป็นสถานที่ซึ่งบุคคลสามารถหาความรู้ ความบันเทิงใจ การพักผ่อนหย่อนใจและการแนะแนวทาง³² โดยอยู่ในการดำเนินงานของบรรณารักษ์ ซึ่งต้องใช้ความรู้และเทคนิคทางวิชาชีพ โดยเฉพาะเพื่อสามารถทำให้ห้องสมุดเป็นประโยชน์กับผู้ใ้มากที่สุด
2. บรรณารักษ์ที่ได้รับการศึกษาวิชาจัดห้องสมุดมีความเข้าใจว่า การจัดห้อง

³¹ สุทธิลักษณ์ อ่ำพ่วงศ์, การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์..., หน้า 3.

³² Rong Syamananda, "Problems of Library Education as the Administrator Sees Them," ASAIHL (Bangkok: The Association of South-east Asian Institutions of Higher Learning, 1964), p. 81.

สมมุติให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้นั้นจะต้องมีหลักการและการศึกษาอบรม ต่างก็พากันนำหลักวิชาที่ได้เรียนมาทำการปรับปรุงห้องสมุดอย่างเร่งรีบ ในตอนแรกเป็นการทำบัตรรายการ การจัดหาครุภัณฑ์ การเสนอของบประมาณเพื่อทำการปรับปรุงห้องสมุด นับเป็นเริ่มแรกกิจการห้องสมุดแผนใหม่ของไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในระดับสูง ซึ่งเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของห้องสมุดและสนับสนุนส่งเสริมให้บรรณารักษ์ได้มีโอกาสศึกษาวิชาการเกี่ยวกับห้องสมุด

3. เป็นแนวทางที่เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในมหาวิทยาลัย เพราะมีผู้แสดงความสนใจใคร่จะได้ศึกษา เพื่อประกอบอาชีพบรรณารักษ์มากขึ้น

มอริส เอ. เกลด์แฟนด์ (Morris A. Gelfand) ผู้เชี่ยวชาญขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (Unesco) ได้ประเมินค่าการ สอนวิชาจัดห้องสมุดว่า "อาจารย์ผู้สอนทำหน้าที่อันมีคุณค่ายิ่ง ช่วยเตรียมแนวทางในการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างครบถ้วน กระตุ้นให้เกิดความสนใจในวิชาบรรณารักษศาสตร์และให้การฝึกฝนอบรมที่เป็นประโยชน์แก่บรรณารักษ์ ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในประเทศไทย"³³

การจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลังจากที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดสอนวิชาจัดห้องสมุดเป็นการศึกษาภาคพิเศษ ในตอนเย็นติดต่อกันมาเป็นเวลา 5 ปี มุลนิธิฟูไลบรท์ก็มิได้จัดส่งศาสตราจารย์มาช่วยสอนอีก แต่ยังมีผู้แสดงความสนใจใคร่จะเรียนวิชาจัดห้องสมุดเป็นจำนวนมาก คณะอักษรศาสตร์ จึงได้ยกกรรมการ สอนวิชาจัดห้องสมุดให้เป็นการสอนในระดับมหาวิทยาลัยภาคปกติ พลตรีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นราชพิพงษ์ประพันธ์ ได้ประทานชื่อวิชาให้ใหม่ว่า วิชาบรรณารักษศาสตร์³⁴ และเพื่อให้การสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ดำเนินไปด้วยดี ศาสตราจารย์รอง

³³ Morris A. Gelfand, The National Library, and Library Development and Training in Thailand (Bangkok: Unesco, 1962), (Mimeographed), p. 44.

³⁴ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, "ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ ...," หน้า 73.

ศยามานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ในเวลานั้น จึงได้เสนอขอจัดตั้งแผนก
วิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในคณะอักษรศาสตร์ ดังนั้น แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงได้มี
กำเนิดขึ้นเมื่อปีการศึกษา 2498

ข้อบังคับ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ว่าด้วยการจัดเพิ่มแผนกวิชาในคณะต่าง ๆ

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2494

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 6 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พุทธศักราช 2496 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 4)
พุทธศักราช 2497 สภามหาวิทยาลัยเห็นควรตราข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า "ข้อบังคับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยการจัดเพิ่ม
แผนกวิชาในคณะต่าง ๆ พ.ศ. 2498"

ข้อ 2 ให้ใช้ข้อบังคับนี้ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้จัดเพิ่มแผนกวิชาภายในคณะต่าง ๆ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนี้
คณะรัฐศาสตร์ มีแผนกวิชาการต่างประเทศและการพูด และแผนกวิชาสังคม
คณะวิศวกรรมศาสตร์ มีแผนกวิชาวิศวกรรมสุขาภิบาลและแผนกวิชาวิศวกรรมสำรวจ
คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ มีแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

ประกาศ ณ วันที่ 29 มิถุนายน 2498

(ลงนาม) พลเอก ม. พรหมโยธี
นายกสภามหาวิทยาลัย³⁵

³⁵"ข้อบังคับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยการจัดเพิ่มแผนกวิชาในคณะต่าง ๆ
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2498" พ.ร.บ., พ.ร.ก. และระเบียบข้อบังคับที่
เกี่ยวข้องกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 77.

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

1. เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ซึ่งริเริ่มไว้โดยศาสตราจารย์อเมริกันในความอุปถัมภ์ของมูลนิธิฟูไลไบร์ท์ให้เป็นการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ดังในยุโรปและอเมริกา

2. เพื่อเตรียมผลิตบรรณารักษ์ออกไปทำงานในท้องสมุคประเภทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวางหลักสูตรการศึกษาไว้อย่างกว้างขวางเพียงพอ

3. เพื่อสนับสนุนแผนการศึกษาของชาติที่ระบุไว้ว่า ท้องสมุคเป็นสิ่งจำเป็นในการศึกษาและการสอนในปัจจุบัน³⁶

เมื่อเปิดแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นแล้ว กิจการท้องสมุคในประเทศไทยก็เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว คำว่า "บรรณารักษ์" และ "วิชาบรรณารักษศาสตร์" เริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในวงการต่าง ๆ และเป็นที่ยึดกันอย่างแพร่หลาย ในปีการศึกษา 2498 แผนกวิชาได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญา หลักสูตร 1 ปี เป็นเริ่มแรกโดยมีศาสตราจารย์ รอง รักษาการหัวหน้าแผนกวิชา

การศึกษาระดับอนุปริญญา

ระดับอนุปริญญา

แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้จัดตั้งเมื่อปีการศึกษา 2498 ได้เปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นอนุปริญญา หลักสูตร 1 ปีเป็นการเริ่มแรก โดยรับผู้เข้าศึกษาที่สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีมาแล้ว นับว่าเป็นโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทย

ต่อมาใน พ.ศ. 2501 ได้กำหนดคณวุฒิของผู้สมัครเข้าเรียนนับตั้งแต่ปีการศึกษา 2501 เป็นต้นมา ซึ่งต่างจากเดิม ดังนี้

1. ผู้สมัครเข้าศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จะต้องมีความรู้

ก. สอบไล่ได้ปริญญาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัย หรือ

ข. มีความรู้สอบไล่ได้ชั้นปีที่ 2 ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือ

ค. มีความรู้สอบไล่ได้อนุปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับผู้ที่มีความรู้เทียบเท่าอนุปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่น ประกาศนียบัตรประโยคมัธยม เป็นต้น จะต้องสอบเทียบความรู้ชั้นอักษรศาสตร์ปีที่ 2 เสียก่อน จึงจะเข้าศึกษาได้

2. ผู้สมัครที่มีคุณวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรี แต่ทำงานอยู่ในห้องสมุดของวิทยาลัยวิชาการศึกษาทั้งสามแห่ง และผู้ที่ทำงานในห้องสมุดของวิทยาลัยครู ในสังกัดกรมการฝึกหัดครู เข้าเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์บางวิชาที่เป็นรากฐานได้โดยไม่คิดเป็นหน่วยกิต ผู้เข้าเรียนจะต้องเป็นผู้ที่วิทยาลัยวิชาการ ศึกษาหรือกรมการฝึกหัดครูเลือกส่งมาเป็นทางการ และต้องเสียค่าบำรุงต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุคคลในข้อ 3

3. นิสิตคณะครุศาสตร์ หรือ นิสิตคณะอื่น ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษาชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ที่ต้องการเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ จะให้คะแนนเป็นหน่วยกิตไว้ เพื่อผู้ที่เข้าเรียนจะได้นำไปรวมกับหน่วยกิตอื่น ๆ ในการสอบไล่ของตน

4. ผู้สมัครเข้าเรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อย³⁷

ในปีแรกที่เปิดสอน มีผู้สมัครเข้าศึกษา 8 คน ซึ่งหน่วยราชการต่าง ๆ ส่งเข้าเรียนเพื่อจะกลับไปทำงานด้านห้องสมุดทั้งสิ้น ในปีการศึกษาต่อ ๆ มา จำนวนผู้เข้าศึกษา

³⁷"ประกาศรับสมัครเข้าศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นอนุปริญญา ปีการศึกษา 2507," บรรณารักษ 2506, 2507, หน้า 179 - 180.

ก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่หน่วยราชการเจ้าสังกัดส่งมาเรียน เนื่องจากจำนวนผู้สมัครเข้าเรียนในแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ปีการศึกษา 2502 จึงเป็นปีแรกที่ทางแผนกวิชาเปิดทำการสอบคัดเลือกผู้สมัครเข้าศึกษา ทั้งนี้ เพราะทางแผนกมีนโยบายที่จะจำกัดจำนวนผู้เข้าเรียนบรรณารักษศาสตร์ให้คงอยู่ในจำนวน 30 คน ทั้งนี้ เพื่อให้การสอนและการฝึกหัดทำงานเป็นไปอย่างใกล้ชิดและได้ผลดี

ตามหลักสูตรการศึกษาที่วางไว้ นิสิตที่เรียนเต็มเวลาสามารถเรียนจบภายใน 2 ภาคการศึกษา ระยะเวลา 1 ปี แต่เพื่อให้ความสะดวกแก่ข้าราชการ หรือผู้เป็นบรรณารักษ์อยู่แล้วเกี่ยวกับการลาราชการมาเรียน ทางแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงได้ขยายเวลาเรียนให้มากขึ้น เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2504 เป็นต้นมา โดยผ่อนผันให้มีการเรียนแบบเก็บคะแนนได้ โดยจะต้องเก็บคะแนนให้ครบตามหลักสูตรภายในเวลา 3 ปี ทั้งนี้เป็นการช่วยให้ข้าราชการหรือบรรณารักษ์ที่ไม่อาจทิ้งงานประจำมาตลอดทั้งปี สามารถปลีกเวลา มาเรียนเป็นรายวิชาได้

โครงการจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับอนุปริญญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดำเนินไปด้วยดี จนถึงสิ้นปีการศึกษา 2510 การศึกษาในระดับนี้จึงยกเลิกไป โดยยก ระดับเป็นชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง มีผู้สำเร็จการศึกษาได้รับอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2498 - 2510 จำนวน 234 คน ในจำนวนนี้ปรากฏว่า มากกว่า 50% เป็นบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการส่งมาเรียน อีก 25% มาจากห้องสมุดของหน่วยราชการ ที่เหลืออีก 25% จึงไม่สามารถสนองความต้องการของห้องสมุดอื่น ๆ ได้³⁸ นับเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คณะอักษรศาสตร์ได้ขยายการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี

ระดับปริญญาตรี

เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2502 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาตรีโดยจัดเป็นวิชาหนึ่งซึ่งมีสิทธิ์ชั้นปีที่ 3 และ ปีที่ 4 เลือกเรียนได้ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) มีความรู้ความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่บรรณารักษ์ของสมุดประเภทต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้นักศึกษาคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 3 และ ปีที่ 4 เลือกเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์บางวิชาและน่าจะแนบไปรวมกับวิชาอื่น ๆ ในขณะนั้น และผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิต³⁹ ทำหน้าที่บรรณารักษ์ของสมุดโรงเรียนได้ ในระดับปริญญาตรีมีสิทธิ์ชั้นปีที่ 3 และ ปีที่ 4 สมัครเข้าเรียนได้ในต้นปีการศึกษานั้น ๆ โดยมีต้องผ่านการสอบคัดเลือก

มีผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2502 - 2516 เป็นจำนวนทั้งสิ้น 230 คน (คุณิติและรายนามผู้สำเร็จการศึกษาในผนวก ก และ ข).

✓ ระดับปริญญาโท

เมื่อปี พ.ศ. 2504 องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (Unesco) ได้ส่ง ดร. มอริส เอ. เกลแฟนด์ (Dr. Morris A. Gelfand) ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นบรรณารักษ์ชาวอเมริกันเข้ามาสำรวจและประเมินผลการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นอนุปริญญาและปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเวลา 3 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 6 พฤษภาคม - สิงหาคม 2505⁴⁰ ดร. เกลแฟนด์ ได้เขียนรายงานเสนอแนะให้แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขยายการสอนในระดับปริญญาโทขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย โดยให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการสนองความต้องการของประเทศซึ่งมีความต้องการบรรณารักษ์ซึ่งมีความสามารถ มีการศึกษาในด้านวิชาการขั้นสูงมาดำเนินงานห้องสมุด และเพื่อเป็นการ

³⁹ สหลักษณ์ อ่ำพ่วงศ์, การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์..., หน้า 3 - 4.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

พัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ดร. เกลแฟนด์ ได้ช่วยร่างหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโท และได้ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดสอนในระดับปริญญาโท ดังนี้

1. ควรจัดหาหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์หรือที่เกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยในระดับปริญญาโท
2. ควรใช้เครื่องมือโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนเพื่อช่วยสร้างประสิทธิภาพในการศึกษา
3. เวลาที่เปิดทำการสอนควรเป็นเวลาเย็น 15.00 - 18.00 น. เพื่อช่วยให้บรรณารักษ์ที่ทำงานสามารถมีโอกาสมาเรียนได้ และเป็นเวลาสะดวกแก่อาจารย์พิเศษที่จะมาช่วยสอนด้วย
4. ควรมีอาจารย์อย่างน้อยที่สุด 3 คน ที่มีประสิทธิภาพของแผนกทำหน้าที่ทางการสอน การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างเต็มที่โดยไม่ต้องรับภาระงานห้องสมุด
5. มหาวิทยาลัยควรจัดสรรอัตราตำแหน่งบรรณารักษ์เพื่อทำงานห้องสมุดเต็มเวลาโดยให้การส่งเสริมฐานะเทียบเท่าอาจารย์ ทั้งนี้ เพื่อลดภาระของอาจารย์ที่ต้องทำงานทั้งทางด้านการสอนและด้านห้องสมุด และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางด้านการสอนของอาจารย์ด้วย

6. มหาวิทยาลัยควรขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่อขอบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิมาช่วยดำเนินการพัฒนาหลักสูตรปริญญาโทในระยะเริ่มแรกประมาณ 3 ปี⁴¹

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้เปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทขึ้นในบัณฑิตวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 มีระยะเวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 2 ปี และไม่เกิน 5 ปี ผู้เรียนสำเร็จจะได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์)

⁴¹ Gelfand, op. cit., p. 49 - 56.

ความมุ่งหมายของการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโท มีดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการแก่ผู้ที่ประสงค์จะเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นสูง ทั้งในค่านทฤษฎีและปฏิบัติ

2. เพื่อให้ผู้มีอาชีพบรรณารักษ์ได้มีโอกาสศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นสูง เพื่อนำไปปรับปรุงงานห้องสมุดที่ปฏิบัติอยู่และเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น

3. เพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ให้แพร่หลาย ซึ่งเป็นการส่งเสริมการศึกษาและให้บริการห้องสมุดให้มากขึ้น⁴²

ผู้มีสิทธิเข้าศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นปริญญาโท จะต้องมีความรู้ ดังนี้

1. ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมทางบรรณารักษศาสตร์ หรือ

2. ได้รับปริญญาตรีและอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ซึ่งมีคะแนนรวมไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 75 (ผู้ที่ได้คะแนนรวมร้อยละ 70 - 74 จะต้องผ่านการทดสอบก่อนเข้าศึกษา)

ต่อมาในปีการศึกษา 2511 เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ลงมติเลิกทำการสอน วิชาบรรณารักษศาสตร์ในชั้นอนุปริญญาและทำการสอนระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงขึ้นแทนใน บัณฑิตวิทยาลัย มีหลักสูตร 1 ปี ดังนั้นจึงได้เพิ่มคุณสมบัติผู้เข้าศึกษาในระดับปริญญาโทอีกข้อ หนึ่ง ดังนี้

3. ผู้ที่เรียนสำเร็จหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูงและสอบไล่ได้เต็มเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.20 และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ตามเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนดไว้เป็นปี ๆ ไป มี สิทธิสมัครเข้าศึกษาชั้นปริญญาโทได้โดยสามารถโอนหน่วยกิตจากการศึกษาชั้นประกาศนียบัตร ชั้นสูงได้ไม่เกิน 30 หน่วยกิต

ระหว่างปีการศึกษา 2507 - 2516 มีผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาอักษรศาสตร มหาบัณฑิต 30 คน (คุณสมบัติและรายนามผู้สำเร็จการศึกษาในผนวก ก และ ค)

⁴²"โครงการเปิดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," บรรณารักษ์ 2506, หน้า 177.

เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2517 เป็นต้นมา แผนกวิชาได้เพิ่มคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเข้าศึกษาในระดับปริญญาโท โดยรับสมัครผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีทุกสาขาวิชา โดยไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้วิชาบรรณารักษศาสตร์มาก่อน ทั้งนี้ จะต้องสอบได้คะแนนในระดับปริญญาตรีตามที่ทางแผนกวิชากำหนดเป็นปี ๆ ไป และจะต้องผ่านการทดสอบที่ทางแผนกวิชาจัดขึ้นเพื่อคัดเลือกผู้สมัครที่เหมาะสม

ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง

ในปีการศึกษา 2511 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เลิกทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญา แต่จัดให้มีการสอนระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงขึ้นแทนในบัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตร 1 ปี และได้มีการแก้ไขหลักสูตรให้เหมาะสม เหตุผลที่จัดสอนในระดับนี้ ก็เพื่อยกระดับวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้สูงขึ้นกว่าระดับอนุปริญญา และเพื่อเผยแพร่วิชาบรรณารักษศาสตร์ให้แพร่หลาย

ผู้ที่สมัครเข้าเรียนในระดับนี้ต้องได้รับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยแห่งใดแห่งหนึ่งในประเทศไทยหรือต่างประเทศ ไม่จำกัดสาขาวิชา และต้องสอบคัดเลือกก่อนเข้าศึกษา ระยะเวลาเรียนอย่างน้อย 1 ปีการศึกษา และไม่เกิน 3 ปีการศึกษา ผู้ที่เคยเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีมาแล้วจะได้รับการพิจารณายกเว้นการเรียนวิชาชั้นพื้นฐานเป็นราย ๆ ไป⁴³ ผู้ที่เรียนสำเร็จจะได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูง (บรรณารักษศาสตร์) และถ้าสอบไล่ได้แต้มเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.20 มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยกำหนดจะมีสิทธิเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทได้ แผนกวิชาได้เปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงจนถึงปีการศึกษา 2516 เป็นปีสุดท้าย จึงได้ยุบเลิกการสอนในระดับนี้

หลักสูตร

การจัดวางหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทยได้ใช้แนวทางหลักสูตรของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์อเมริกันเป็นหลัก แต่ได้นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

⁴³หลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พระนคร: แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, 2511), หน้า 17 - 18.

ความต้องการ และวัตถุประสงค์ของห้องสมุดไทย เมื่อเริ่มจัดสอนวิชาจัดห้องสมุดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยนั้น ดร. สเปนได้จัดวางหลักสูตรการศึกษาให้ประกอบด้วยวิชาเบื้องต้น 6 วิชา คือ

1. วิชาจัดห้องสมุดเบื้องต้น
2. การทำบัตรรายการ และจัดหมู่หนังสือ
3. บริการตอบคำถาม
4. การเลือกซื้อวัสดุในห้องสมุด
5. การทำบัตรรายการ และจัดหมู่หนังสือขั้นสูง
6. การบริหารงานห้องสมุด

หลักสูตรที่ ดร. สเปน วางไว้ นี้ว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะได้ใช้เป็นหลักในการสอนวิชาจัดห้องสมุดจนสิ้นสุดโครงการ และเมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขยายการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ก็ได้อาศัยการศึกษาพิจารณาหลักสูตรที่ ดร. สเปน ได้วางไว้ และประชุมปรึกษาหารือกันอย่างจริงจังในหมู่นักการศึกษาและบรรณารักษ์ที่ได้ผ่านการศึกษาระดับปริญญาตรีมาจากสหรัฐอเมริกาเพื่อจัดวางหลักสูตรที่เหมาะสมกับความต้องการอย่างรีบด่วนของไทย⁴⁴

หลักสูตรการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ประกอบด้วยการศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ วิชาภาคทฤษฎีได้แก่ ห้องสมุดและสังคม ประวัติของหนังสือและการพิมพ์ การบริหารงานห้องสมุด วิชาภาคทฤษฎีเหล่านี้มุ่งหมายที่จะส่งเสริมความเข้าใจในประวัติความเป็นมา พัฒนาการและหน้าที่ของห้องสมุดในประเทศไทยและต่างประเทศ ส่วนวิชาภาคปฏิบัติ เช่น การจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ บริการตอบคำถาม การฝึกงาน มีความมุ่งหมายที่จะให้นิสิตเรียนรู้หลักการและได้เพิ่มพูนประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง วิชาบางวิชาในหลักสูตรไม่ได้เกี่ยวข้องกับบรรณารักษ์โดยตรง เช่น วิชาพิมพ์-คิด ถือว่าเป็นวิชาประกอบซึ่งทางแผนกได้จัดเพิ่มไว้เพื่อให้นิสิตได้นำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานเมื่อสำเร็จการศึกษาได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ทางแผนกยังจัดให้มีวิชาเลือก

⁴⁴Rong Syamananda, op. cit., p. 82.

ต่าง ๆ หลายวิชา เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตได้เลือกเรียนตามความสนใจ หรือตามความเหมาะสมกับชนิดของงานที่ทำอยู่

หลักสูตรการศึกษาในระดับปริญญาตรีกับระดับอนุปริญญาต่อมาคือระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงมีความคล้ายคลึงกันมาก นิสิตทั้งสองระดับเรียนรายวิชาแทนเหมือนกัน แต่นิสิตระดับอนุปริญญา หรือระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงต้องเรียนรายวิชามากกว่า

ดร. มอริส เอ. เกลแฟนด์ กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรีและอนุปริญญาว่า "เมื่อพิจารณาโดยทั่วถึงแล้ว ก็เห็นได้ว่าหลักสูตรทั้งสองระดับมีความสมบูรณ์ครบถ้วนและการที่กำหนดวิชาบังคับสำหรับนิสิตอนุปริญญามากขึ้น ก็นับว่าชอบด้วยเหตุผล เหมาะที่จะนำมาใช้กับสภาพความต้องการของเมืองไทย"⁴⁵

หลักสูตรอนุปริญญาบรรณารักษศาสตร์ซึ่งได้เริ่มเปิดทำการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2498 เป็นต้นมา ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสม 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ใน พ.ศ. 2502 และครั้งที่ 2 ในปีการศึกษา 2509 มีวิชาบรรณารักษศาสตร์บังคับ 10 วิชา วิชาประกอบบังคับ 3 วิชา และวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้เลือกจากที่เปิดสอน 8 วิชา ผู้ที่จะได้รับอนุปริญญาจะต้องเรียนรายวิชาครบจำนวน 40 หน่วยกิต

หลักสูตรปริญญาตรีบรรณารักษศาสตร์สำหรับนิสิตอักษรศาสตร์ปีที่ 3 มีวิชาบังคับ 5 วิชา และชั้นปีที่ 4 มีวิชาบรรณารักษศาสตร์บังคับ 6 วิชา วิชาประกอบบังคับ 1 วิชา และวิชาบรรณารักษศาสตร์ให้เลือก 3 วิชา การวัดผลใช้ระบบเปอร์เซ็นต์ ถือว่าผู้ที่ผ่านการสอบแต่ละวิชาจะต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 60 (ดูรายละเอียดของหลักสูตรในผนวก ง)

เนื่องจากคณะอักษรศาสตร์ได้เปลี่ยนระบบการศึกษามาเป็นระบบหน่วยกิต เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2514 เป็นต้นมา แผนกวิชาจึงเริ่มใช้ระบบนี้เช่นเดียวกัน โดยได้แก้ไขปรับปรุงหลักสูตรใหม่ และเริ่มใช้กับนิสิตชั้นปีที่ 1 หลักสูตรแบ่งเป็นสองระดับ คือระดับต้น และระดับปลาย ระดับต้นมีวิชาบังคับ 1 หน่วยกิตสำหรับนิสิตอักษรศาสตร์ปีที่ 1 ระดับปลายเปิดให้

นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 เลือกวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอก วิชาโท วิชาเสรี วิชาเอกทางบรรณารักษศาสตร์กำหนด 32 หน่วยกิต วิชาโททางบรรณารักษศาสตร์ 16 หน่วยกิต (ดูรายละเอียดหลักสูตรวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ ในผนวก ฉ)

หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท มีรากฐานมาจากหลักสูตรการศึกษาทั้งสองระดับ โดยจัดเพิ่มวิชาเฉพาะและวิชาชั้นสูงเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ศึกษาและให้สอดคล้องกับข้อกำหนดนโยบายการศึกษาาระดับปริญญาโททางสาขาวิชาอื่น ๆ ของบัณฑิตวิทยาลัยที่กำหนดระยะเวลาศึกษา 2 ปี จำนวน 60 หน่วยกิต หลักสูตรนี้มุ่งจะผลิตและให้การศึกษอบรรณารักษศาสตร์ที่จะออกไปทำงานในระดับผู้บริหารในท้องสมุคประเภทต่าง ๆ หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) ได้เริ่มเปิดทำการสอนเมื่อปีการศึกษา 2507 และในปีการศึกษา 2509 ได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรชั้นปริญญาโทชั้นปีที่ 1 อีกเล็กน้อยตามคำแนะนำของศาสตราจารย์ชาวอเมริกัน การเรียนในชั้นปีที่ 1 ประกอบด้วยวิชาบรรณารักษศาสตร์บังคับ 9 วิชา วิชาบรรณารักษศาสตร์ให้เลือก 4 วิชา และในชั้นปีที่ 2 มีวิชาบรรณารักษศาสตร์บังคับ 1 วิชาและการเขียนวิทยานิพนธ์ ผู้ที่จะได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) จะต้องเรียนรายวิชาต่าง ๆ รวม 39 หน่วยกิต เป็นวิชาบังคับ 29 หน่วยกิต วิชาเลือก 5 หน่วยกิต วิทยานิพนธ์ 26 หน่วยกิต (ดูรายละเอียดของหลักสูตรในผนวก จ)

เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้เริ่มใช้หลักสูตรใหม่สำหรับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์) 48 หน่วยกิต นิสิตจะต้องเรียนรายวิชาต่าง ๆ รวม 30 หน่วยกิต ซึ่งเป็นวิชาบังคับ 16 หน่วยกิต วิชาเลือก 14 หน่วยกิต และวิทยานิพนธ์มีค่า 18 หน่วยกิต (ดูรายละเอียด ผนวก ข)

รายวิชาในหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิตมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมอยู่เสมอ แต่สาระสำคัญยังคงประกอบด้วยวิชาหลักที่ได้จัดบรรจุไว้แล้วในหลักสูตรตั้งแต่เริ่มแรก สิ่งที่เปลี่ยนแปลงก็มุ่งเพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับผู้ศึกษาอย่างแท้จริง เช่น การเพิ่มวิชาเลือกให้มากขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้เลือกเรียนวิชาที่ตนสนใจและเหมาะสมกับชนิดของงานที่ทำ เช่น ผู้ที่ทำงานในท้องสมุควิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย หรือแม้แต่วัยที่ยังไม่ประกอบอาชีพมาก่อนแต่มีความสนใจและต้องการทำงานในท้องสมุคประเภทนี้ ก็จะได้รับประโยชน์จากการเลือกเรียน

วิชาห้องสมุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ทางแผนกก็พยายามปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยโดยนำพัฒนาการใหม่ ๆ ในวงการห้องสมุดที่ควรศึกษามารจู่ไว้ในหลักสูตร เช่น วิชาบริการจัดและเผยแพร่ความรู้ของห้องสมุดโดยเครื่องมือเทคนิค และได้ปรับปรุงในด้านอื่น ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมและความต้องการของสังคม อาทิเช่น ขอบเขตเนื้อหาสาระของวิชา ชื่อวิชา เป็นต้น

การเรียนการสอน

การเรียนการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ของไทยมีวิธีการเช่นเดียวกับของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์แห่งอื่น ๆ ในต่างประเทศโดยทั่วไป⁴⁶ ซึ่งประกอบด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี ได้แก่ การบรรยาย อภิปราย สัมมนา การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การฝึกหัดปฏิบัติ การศึกษานอกสถานที่ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนแต่ละวิชาจะพิจารณาเลือกวิธีการที่เหมาะสมตามที่เห็นควร

การบรรยาย นับว่าเป็นวิธีการหลักของการสอนทุกวิชา อาจารย์ผู้สอนจะพิมพ์โครงร่างวิชา รายละเอียดหัวข้อเรื่องที่จะต้องสอนในแต่ละวิชาแจกนิสิต การบรรยายก็จะดำเนินไปตามลำดับหัวข้อที่วางไว้ทั้งเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในระดับปริญญาตรี คำบรรยายเป็นภาษาไทยทั้งหมด แต่ในระดับที่สูงขึ้นไป คือ ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง และระดับปริญญาโท มีวิชาต่าง ๆ หลายวิชาที่บรรยายเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งโดยอาจารย์ชาวไทยและชาวต่างประเทศ บางวิชานิสิตจะได้รับบันทึกประกอบคำสอน และในการบรรยายผู้สอนก็พยายามใช้ประโยชน์จากสื่อทัศนวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ สไลด์ แผนที่ แผนภูมิ ภาพ เพื่อช่วยให้การเรียนรู้ของนิสิตได้ผลดียิ่งขึ้น การบรรยายนี้จะช่วยให้นิสิตได้รับความรู้ความเข้าใจในภาคทฤษฎี หลักการในเรื่องต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง

---

⁴⁶Suthilak Ambhanwong, "Library Education at Chulalongkorn University," ASAIHL (Bangkok: The Association of Southeast Asian Institutions of Higher Learning, 1964), p. 47.

การอภิปราย สัมมนา ตารางสอนมิได้มีไว้เพื่อให้ นิสิต เข้าฟังคำบรรยายของผู้สอน แต่อย่างเดียวนิสิตจะต้องมีส่วนร่วมในการเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถกเถียงปัญหา สัมมนา กลุ่ม ในเรื่องที่ศึกษา รวมทั้งการอภิปรายหน้าชั้นทั้งเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มในเรื่อง ที่ผู้สอนกำหนดและมอบหมายให้ วิธีนี้จะช่วยให้ นิสิตมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ ได้ใช้ความคิด และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันก็ได้รับความคิดแปลก ๆ ของผู้อื่นและเปลี่ยนแปลง บรรยากาศในชั้นเรียนให้ น่าสนใจขึ้น

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักเรียนบรรณารักษ์ทุกคน อาจารย์ประจำวิชาแต่ละวิชาจะแจกรายชื่อหนังสืออ่านประกอบการเรียนในวิชานั้น ๆ และ กำหนดให้ นิสิตอ่านเพื่อเพิ่มพูนความรู้ นอกเหนือจากคำบรรยายในชั้น บ่อยครั้งที่ นิสิตจะต้อง ค้นคว้าด้วยตนเองเพื่อทำแบบฝึกหัดค้นคว้ารายงานหน้าชั้น ทำรายงานประจำภาค ซึ่งถือว่าเป็น ส่วนสำคัญของการเรียนทุกวิชา และในการเรียนระดับที่สูงขึ้นถึงขั้นปริญญาโท นิสิตจะต้องทำ วิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นงานวิจัยที่สำคัญยิ่ง ในการนี้ นิสิตจะต้องศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ วารสาร จุลสาร สิ่งพิมพ์ทางบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งจัดไว้ให้ นิสิตค้นคว้าเป็นมุมหนึ่งในห้อง อ่างอิงของหอสมุดกลาง และเป็นภาษาอังกฤษเกือบทั้งหมด

การฝึกภาคปฏิบัติ มีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญและมีประสบการณ์ ในงานห้องสมุดอย่างกว้างขวาง การเรียนวิชาต่าง ๆ นิสิตจะมีโอกาสฝึกหัดปฏิบัติงานควบ คู่ไปกับการเรียนรู้ภาคทฤษฎี เช่น การฝึกทำบัตรรายการ จัดหมู่หนังสือ การจัดนิทรรศการ จัดฉายภาพยนตร์ การให้บริการตอบคำถาม และที่สำคัญยิ่งสำหรับ นิสิตบรรณารักษ์ คือ การ ฝึกงานซึ่งแผนกวิชาได้จัดให้ นิสิตทุกคนมีโอกาสคุ้นเคยกับการทำงานทุกชนิดในห้องสมุด โดยมี หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและห้องสมุดที่อื่น ๆ เป็นสถานที่ฝึกงาน ระยะเวลาฝึกงานในห้องสมุดกลาง 1 ภาคการศึกษา ถ้าเป็นห้องสมุดอื่นใช้ระยะเวลา 1 - 2 สัปดาห์เต็มเวลาในระหว่างปิดภาค

การศึกษานอกสถานที่ เป็นการช่วยให้ นิสิตได้มีประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนในวิชาต่าง ๆ แผนกวิชาจึงอนุญาตให้ผู้สอนนำ นิสิตไปชมกิจการต่าง ๆ ที่เห็นควร เช่น ห้องสมุดที่เป็นตัวอย่างที่ดีแต่ละประเภท เช่น หอสมุดชาติ หอสมุดศิริราช หอสมุด สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ศูนย์บริการเอกสาร และห้องสมุดอื่น ๆ ตามที่ผู้สอนจะเห็นควร เพื่อศึกษาสภาพ วิธีการดำเนินงาน และปัญหาของห้องสมุดโดยทั่วไป ซึ่งนิสิตจะได้ประสบการณ์อย่างกว้างขวางตามความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน นอกจากนี้ การนำนิสิตไปชมกิจการสื่อมวลชน เช่น สถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือโรงพิมพ์ต่าง ๆ เช่น โรงพิมพ์คุรุสภา ก็นับเป็นการให้ความรู้และประสบการณ์ที่ดียิ่ง

แผนกวิชาพยายามจัดสรรวิชาการตลอดจนความรู้ให้นิสิตอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการเรียนรู้อันที่ได้รับจากที่อาจารย์ประจำวิชาประสิทธิประสาทให้แล้ว แผนกวิชายังส่งเสริมให้นิสิตได้รับความรู้ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาปาฐกถาพิเศษให้นิสิตฟังเป็นครั้งคราว ให้นิสิตเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ เช่น การประชุมประจำปีของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ได้พบปะสังสรรค์กับผู้ประกอบอาชีพบรรณารักษ์ ผู้ที่อยู่ในวงการที่เกี่ยวข้อง เช่น วงการหนังสือ และห้องสมุด นักเขียน เป็นต้น จึงนับว่านิสิตจะได้ความรู้และประสบการณ์ในการเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์อย่างกว้างขวาง

ในการศึกษาระดับปริญญาโท สิ่งที่แตกต่างจากการศึกษาในระดับปริญญาตรี ก็คือ การศึกษาในระดับปริญญาโท เป็นการเข้าถึงเรื่องที่ศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง ทำการตรวจสอบ ทบทวนข้อเท็จจริง สิ่งที่เคยเรียนมาแล้วด้วยวิจญาณ และมีความต้องการที่จะแสวงหาสิ่งใหม่ ๆ และไม่เคยรู้มาก่อน⁴⁷ การศึกษาในระดับปริญญาตรี ผู้สอนมุ่งจะให้นิสิตเห็นภาพกว้าง ๆ ครอบคลุมสาระของเรื่องที่ควรจะรู้ทั้งหมด แต่เมื่อถึงระดับปริญญาโท ก็จะนำเอาเรื่องที่เคยเรียนมาแล้วมาวินิจฉัย แยกแยะ ตั้งปัญหา และศึกษาอย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจทั้งในค่านทฤษฎี วิธีการดำเนินงาน สามารถพิจารณาคุณค่า หาวิธีการที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ทั้งนี้ จะต้องใช้เหตุผล จินตนาการ การตัดสินใจ ความคิดริเริ่ม ความรอบรู้ในเรื่องนั้นเป็นอย่างดี อันเป็นคุณสมบัติของผู้ศึกษาระดับนี้ การเรียนในชั้นสูงเช่นนี้อาจารย์ผู้สอนจะส่งเสริมให้นิสิตได้แสดงความคิดเห็น ความสามารถ รวมทั้งตั้งปัญหาในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงวิธีการเก่าที่หามาเป็นเวลานาน และหาวิธีใหม่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่า เพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงในห้องสมุดที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ เนื่องจากวิชาการขยาย

⁴⁷Spain, Graduate Education..., p. 1.

กว้างขวางขึ้น ทั้งผู้สอนที่มีคุณวุฒิและประสบการณ์จะเป็นผู้ควบคุมให้คำแนะนำที่ดี นอกจากนี้ การศึกษาระดับปริญญาโท คำரா เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการค้นคว้าทางบรรณารักษศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษเป็นส่วนมากเกือบทั้งหมด และมีหลายวิชาที่บรรยายเป็นภาษาอังกฤษ ดังนั้น นิสิตจะประสบผลความสำเร็จในการศึกษาได้ดี ควรมีความสามารถอ่าน เขียน และพูดภาษาอังกฤษได้คล่อง

ผู้สอน

เมื่อเริ่มจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ มีอาจารย์ประจำอยู่เพียง 2 คน⁴⁸ โดยมีศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ รักษาการหัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ เมื่อ การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์แพร่หลายขึ้น ทางคณะจึงได้จัดสรรอัตรากำลังอาจารย์เพิ่มขึ้น และอาจารย์เหล่านี้ก็ได้รับการสนับสนุนให้ไปศึกษาและปฏิบัติงานในต่างประเทศ โดยทุนมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิเอเซีย ร็อคกี้เฟลเลอร์ ฟูลไบรท์ ยูเนสโก บริติชเคานซิล และทุนจากสถานศึกษาในสหรัฐอเมริกา เช่น โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของมหาวิทยาลัยอินเดียนา ซึ่งมีสัญญาผูกพันกับรัฐบาลไทยในการที่จะรับนักศึกษาจากประเทศไทยที่ได้รับการคัดเลือกส่งไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท นับว่าเป็นการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ให้แก่อาจารย์ซึ่งจะได้นำเอาวิทยาการมา เผยแพร่ ต่อนิสิตบรรณารักษ์ไทยให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ปัจจุบันมีอาจารย์ประจำ 15 คน สำเร็จการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทจากสหรัฐอเมริกา 7 คน อังกฤษ 1 คน ไทย 4 คน และสำเร็จปริญญาตรี (บรรณารักษศาสตร์) เกียรตินิยม 3 คน โดยมีศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อ่ำพินวงศ์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ หลังจากทีศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ พ้นตำแหน่งผู้รักษาการแล้ว คือนับตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อ่ำพินวงศ์ เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยนับตั้งแต่เริ่มแรก เมื่อสำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จากจุฬา-

⁴⁸ สุทธิลักษณ์ อ่ำพินวงศ์, ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ ผู้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, หน้า 73.

ลงกรมมหาวิทยาลัยแล้ว ก็ได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยบรรณารักษ์หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัย เป็นที่น่าสังเกตว่า ตำแหน่งบรรณารักษ์ของหอสมุดกลางในระยะแรกเป็นตำแหน่งกิตติมศักดิ์ สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการของมหาวิทยาลัย ส่วนการดำเนินงานในหอสมุดกลางเป็นหน้าที่ของผู้ช่วยบรรณารักษ์⁴⁹ และเมื่อมูลนิธิฟูไลไบรท์ได้จัดส่ง คร. สเปน มาช่วยสอนวิชา จัดห้องสมุดที่คณะอักษรศาสตร์ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ในตำแหน่งผู้ช่วยบรรณารักษ์หอสมุดกลาง ในขณะนั้นก็ได้ทำหน้าที่ตามและช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนแก่ คร. สเปน ให้บรรลุผล ด้วยดี และได้เรียนวิชาจัดห้องสมุด 3 วิชาจาก คร. สเปน

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์จากวิทยาลัยซิมมอนส์ สหรัฐอเมริกา เคยผ่านการศึกษาอบรมและดูงานที่หอสมุด และโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์จากประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา สแกนดิเนเวีย และเอเชีย เป็นตัวแทนมหาวิทยาลัยและประเทศไทย เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ ทั้งในและนอกประเทศบ่อยครั้ง และมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างความเจริญก้าวหน้าในการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และวงการห้องสมุดแผนใหม่ของไทย เป็นผู้วางโครงการพัฒนาหอสมุดกลางให้เป็นห้องสมุดแผนใหม่ ในปี พ.ศ. 2500 ได้รับแต่งตั้งเป็นบรรณารักษ์หอสมุดกลาง นับเป็นครั้งแรกที่มีบรรณารักษ์ที่มีความรู้และผ่านการศึกษาอบรมทางบรรณารักษศาสตร์โดยตรง เป็นผู้ดำเนินงาน เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอนุมัติให้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นในคณะอักษรศาสตร์ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำของคณะอักษรศาสตร์ก็ทำหน้าที่ช่วยสอน ควบคุมดำเนินงานของแผนกวิชานี้ และได้รับแต่งตั้งเป็นรองศาสตราจารย์ ตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาในปี พ.ศ. 2507 ตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนี้ก็ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่วงการบรรณารักษศาสตร์ของไทยอย่างมากมา การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้เป็นที่แพร่หลายและขยายการสอนในสถาบันแห่งอื่น ๆ และที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้เปิดทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทเป็นครั้งแรก

⁴⁹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459 - 2509 พิมพ์ที่ระลึกในวันครบ 50 ปีของการสถาปนา วันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2510 (พระนคร: 2510), หน้า 74.

ในปีการศึกษา 2507 นอกจากนี่ยังได้เขียนตำรา บทความ งานค้นคว้าวิจัยหลายเรื่องซึ่ง
เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและวงการห้องสมุดเป็นที่ต้องการของบรรณา-
กรอย่างยิ่ง ในปี พ.ศ. 2512 จึงได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์ นับเป็นศาสตราจารย์
ทางบรรณารักษศาสตร์คนแรกของไทย

นับตั้งแต่ได้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน อาจารย์ของแผนก
วิชา ซึ่งนอกจากจะต้องทำการสอนแล้ว ยังมีภาระที่จะต้องทำงานในหอสมุดกลางด้วย การทำ
งานสองหน้าที่นี้มีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดี คือผู้สอนได้มีโอกาสสัมผัสปัญหาจริง ๆ ของห้องสมุด
และนำมาประยุกต์ในการสอน การใช้หอสมุดกลางเป็นที่ฝึกงานสำหรับนิสิตก็ทำได้โดยสะดวก
ส่วนผลเสีย ก็คือทำให้ประสิทธิภาพของการสอน การค้นคว้าวิจัยของอาจารย์ลดน้อยลงไป
เป็นที่ทราบดีว่า จำนวนอาจารย์ของแผนกวิชาที่ยังไม่พอเพียง และไม่ได้สัดส่วนกับภาระที่ต้อง
รับผิดชอบ ทั้งในด้านการสอนและการทำงานห้องสมุด ในด้านการสอน นอกจากจะต้องสอน
วิชาการในหนังสือและหอสมุดแก่นิสิตชั้นปีที่ 1 สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี
แก่นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 ชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงและปริญญาโทแล้ว อาจารย์ของแผนกหลาย
คนยังต้องควบคุมวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท มีส่วนร่วมในกิจกรรมของคณะตามที่ได้รับมอบ
หมาย เช่น เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของนิสิตและของชมรมวิชาการ เป็นกรรมการวิชาการ ฯลฯ
ซึ่งนับว่าเป็นภาระที่หนักมากสำหรับอัตรากำลังอาจารย์ที่มีเพียง 15 คน

ทางมหาวิทยาลัยได้รับหลักการที่จะ แยกการบริหารงานหอสมุดกลางจากแผนกวิชา
บรรณารักษศาสตร์ การแก้ปัญหานี้โดยจะแยกบุคลากรที่ทำงานด้วย การขออนุมัติอัตราบรรณา-
กรเพื่อทำงานหอสมุดกลางเต็มเวลา นอกจากจะเป็นการลดภาระของอาจารย์แล้วยังช่วย
ให้งานของหอสมุดกลางเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและได้ผลดีด้วย อนึ่ง เพื่อให้ได้บรรณา-
กรที่มีความสามารถ มหาวิทยาลัยควรจะส่งเสริมให้การสนับสนุนแก่บรรณารักษ์ในด้านต่าง ๆ
ให้มีฐานะเทียบเท่าอาจารย์ เป็นที่หวังว่าเมื่อโครงการหอสมุดกลางแห่งใหม่เป็นผลสำเร็จ
สมบูรณ์ งานของหอสมุดกลางกับของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ก็จะแยกกันโดยเด็ดขาด และ
อาจารย์ก็จะได้ใช้เวลาทำงานวิจัย เตรียมการสอน ศึกษาพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเต็มที่

นอกจากอาจารย์ประจำแล้ว ทางแผนกวิชายังได้เชิญอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขา
วิชาต่าง ๆ ทั้งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสถาบันอื่น เพื่อช่วยสอนนิสิตระดับต่าง ๆ ซึ่งก็

ได้รับความร่วมมืออย่างดี ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านี้จะช่วยทำการสอนในวิชาเฉพาะและวิชาที่เป็นเทคนิคอย่างสูง เช่น ผู้อำนวยการโรงพิมพ์คุรุสภา สอนวิชาประวัติของหนังสือและการพิมพ์ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ สอนวิชาการวรรณกรรมทางสังคมศาสตร์ บรรณารักษ์หอสมุดศิริราช สอนวิชาห้องสมุดเฉพาะและวิชาสิ่งพิมพ์รัฐบาล ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ สอนวิชาการบริหารงานห้องสมุดชั้นสูง หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ห้องสมุดโรงเรียน กรมสามัญศึกษา สอนวิชาห้องสมุดโรงเรียน หัวหน้าบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย สอนวิชาการการจัดและเผยแพร่ความรู้ของห้องสมุด โดยเครื่องมือทางเทคนิค บรรณารักษ์ห้องสมุด เอ ยู เอ สอนวิชาภาษาอังกฤษสำหรับบรรณารักษ์ นักจดหมายเหตุจากกองจดหมายเหตุกรมศิลปากร สอนวิชาการจัดจดหมายเหตุ นอกจากนี้ ก็มีอาจารย์พิเศษผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง สอนวิชาการวรรณกรรมสำหรับเด็กและเด็กวัยรุ่น จะเห็นได้ว่าบุคคลที่ทางแผนกวิชาเชิญมาเป็นอาจารย์พิเศษล้วนเป็นผู้ทรงคุณความรู้ มีประสบการณ์ในเรื่องที่สอนอย่างแท้จริง

ในค่านอาจารย์นี้ ในระยะเริ่มต้นจัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ มุลนิธิฟูลไบรท์ได้ให้ความช่วยเหลือจัดส่งศาสตราจารย์อเมริกันมาช่วยสอนปีละ 1 ท่านติดต่อกันมาเป็นเวลา 5 ปีจนต่อมาสามารถจัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ และดำเนินการได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือเป็นครั้งคราวจากมูลนิธิและองค์การต่างประเทศอื่น ๆ จัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยสอน ประเมินผลการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับต่าง ๆ แก่ไขปรับปรุงหลักสูตร ปัจจุบันคณาจารย์ของแผนกมีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์เพียงพอที่จะบริหารงานการสอนให้ลุล่วงบรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ผลงานการวิจัยและสิ่งพิมพ์ของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์

เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยของนิสิตและอาจารย์ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์จึงได้จัดทำสิ่งพิมพ์ชุดเอกสารบรรณารักษศาสตร์ (Library Science Papers) ออกเผยแพร่ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา⁵⁰ โดยคัดเลือกภาคนิพนธ์ ผลงานการค้นคว้าวิจัย

⁵⁰ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ผลงานของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2498 - 2510 (พระนคร, 2510), หน้า 9.

ของนิสิตฉบับที่เขียนได้ดีถึงขนาดหรือที่มีประโยชน์ของงานห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ รวมทั้งงานเขียนของอาจารย์ออกพิมพ์เผยแพร่แก่ห้องสมุด นิสิตนักศึกษาและบุคคลอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในระยะเริ่มแรกทางแผนกวิชาได้รับการสนับสนุนจากศาสตราจารย์รองศยามานนท์ คณบดีคณะอักษรศาสตร์ในขณะนั้นให้ยืมเงินของคณะมาเป็นทุนจัดพิมพ์ ซึ่งทำให้แผนกสามารถเก็บรวบรวมเงินไว้เป็นทุนจัดพิมพ์เล่มต่อ ๆ ไปได้⁵¹ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2517 เอกสารชุดนี้ได้พิมพ์ออกเผยแพร่รวมจำนวน 15 เล่ม และเป็นที่แพร่หลายในวงการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์หลายแห่งในต่างประเทศได้ติดต่อขอซื้อหรือแลกเปลี่ยนเพื่อนำไปใช้ประกอบการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Librarianship)⁵²

หนังสือชุดเอกสารบรรณารักษศาสตร์

- เล่ม 1 Suthilak Ambhanwong. Dr. Frances Lander Spain: Founder of Modern Library Service in Thailand. 1965.
- เล่ม 2 Spain, France Lander. Some Notes on Library Development in Thailand 1951 - 1965. 1965.
- เล่ม 3 ราวีกี กุลสมบุญรัตน์. วัดพระเชตุพนห้องสมุดประชาชนแห่งแรกในประเทศไทย. 2508.
- เล่ม 4 สุธสิทธ์ลักษณ์ อ่ำพันวงค์. วิวัฒนาการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย. 2510.
- เล่ม 5 Suthilak Ambhanwong. Libraries and Librarianship in Thailand. 1967.

⁵¹ สุธสิทธ์ลักษณ์ อ่ำพันวงค์, ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ ผู้จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์, หน้า 75.

⁵² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

- เล่ม 6 นงลักษณ์ ไม่นายกิจ. บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ของสภาวิจัยแห่งชาติ. 2510.
- เล่ม 7 Nonglak Minaikit. An Annotated Bibliography of Librarianship in Thailand. 1968.
- เล่ม 8 สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, ผู้รวบรวม, มาตรฐานห้องสมุดในประเทศไทย. 2511.
- เล่ม 9 นาทอนงค์ พันธุ์บรรยงค์. รายชื่อและสารสังเขปวิทยานิพนธ์ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2487 - 2506. 2512.
- เล่ม 10 จุฑารัตน์ วาศิวี. บรรณานุกรมผลงานวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย. 2512.
- เล่ม 11 บทคัดย่อวิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับที่ตีพิมพ์ทางบรรณารักษศาสตร์ พ.ศ. 2509 - 2512. 2513.
- เล่ม 12 ทรงสรรค์ นิลกำแหง. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. 2514.
- เล่ม 13 ประภาวดี พงษา, ทรงสรรค์ นิลกำแหง และ มาลินี ศุขปรีดี. การสำรวจฐานะ การทำงานห้องสมุดของนิสิตเก่าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2498 - 2513. 2515.
- เล่ม 14 ห้องสมุดมหาวิทยาลัย. 2515.
- เล่ม 15 ครรชิต มาลัยวงศ์. คอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรมสำหรับงานห้องสมุด. 2517.
- นอกจากนี้ แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์มีสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เป็นผลงานทางด้านวิชา บรรณารักษศาสตร์ของอาจารย์ เช่น
1. สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์. บรรณารักษศาสตร์เบื้องต้น. 2506. ฉบับแก้ไขปรับปรุง พิมพ์ครั้งที่ 4. 2516.
  2. ศัพท์บัญญัติวิชาบรรณารักษศาสตร์. 2508.

3. เลขหมู่ระบบทศนิยมของคิวอี้เพิ่มเติม. 2509.
4. สุทธิลักษณ์ อ่าพันธ์. หลักเกณฑ์การทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทยฉบับ-
สมบูรณ์ และตัวอย่างบัตร. 2509.
5. Department of Library Science Bulletin (1969).
6. จ้อย นันทวิจิตร, ม.ล. แบบบรรณานุกรมและเชิงอรรถ. 2514.

การค้นคว้าวิจัยทางบรรณารักษศาสตร์ที่สำคัญ คือ การเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ของ
นิสิตระดับปริญญาโท นับตั้งแต่ปีการศึกษา 2507 - 2516 มีผลงานการวิจัยที่ได้เสนอและ
อนุมัติให้ได้รับปริญญามหาบัณฑิตไปแล้ว ทั้งหมด 30 เรื่อง คือ

1. ไชยมุกข์ มิลินทะเลข. การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับฝึกหัดครู. 2509.
2. ฉวีลักษณ์ ศาตมัย. การผลิตและการใช้หนังสืออ้างอิงของไทย. 2509.
3. บรรจง นิวาตะบุตร. การใช้หนังสือและวัสดุในห้องสมุดประกอบการสอนในชั้นมัธยมศึกษา.
2509.
4. อัมพร ทีชะระ. ปัญหาในการทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทยและข้อเสนอแนะในการลง
รายการบัตร. 2510.
5. เอมอร เจริญรัต. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำวรวงษาอนุภาพ. พระนิพนธ์
และผลงานด้านพัฒนาหอสมุดแห่งชาติของพระองค์. 2511.
6. จุฑามาศ สุวรรณโคตร. ปัญหาการบริหารแบบรวมอำนาจและกระจายอำนาจของห้อง-
สมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. 2512.
7. วรณี วัชรารักษ์กุล. การจัดสิ่งพิมพ์รัฐบาลไทย. 2512.
8. จุฑารัตน์ วาศวิท. การศึกษาห้องปฏิบัติการหลักสูตรในสถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย.
2513.
9. นางลักษ์ ไม่นายกิจ. ปัญหาการควบคุมและการบริการทางบรรณานุกรมในประเทศไทย.
2512
10. อภา อมรัชกุล. การใช้ให้นักเรียนนักศึกษาและนิสิตช่วยงานห้องสมุดในสถาบันการฝึกหัดครู
และมหาวิทยาลัยบางแห่งในประเทศไทย. 2514.

11. สมบูรณ์ ภูหล้า. ปัญหาห้องสมุดประชาชนในประเทศไทย. 2515.
12. ทศนา ถาวร. หนังสือกฎหมายไทยและแหล่งสะสม. 2515.
13. ราณี กุลสมบูรณ์. ประวัติบรรณาคัดค้านางไทยและข้อเสนอแนะในการลงนามบรรณาคัดค้านายการข้อมูลและผู้แต่งและหัวเรื่อง. 2515
14. สุภาพันธุ์ สุนทรเมธี. วิวัฒนาการและการใช้ประโยชน์ของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย. 2515.
15. ชิดา โพธิ์ทุกณะ. บริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้าของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. 2515.
16. สุรียา รัตนจันทร์. ปัญหาการบริหารงานจ่ายรับและควบคุมวัสดุในห้องสมุด. 2515.
17. วรณี ตองเคียน. หนังสือแปลในประเทศไทย. 2515
18. จารุพร สัทธาธิก. ปัญหาการใช้หนังสือและวัสดุในห้องสมุดเพื่อการวิจัยในประเทศไทย. 2515.
19. อำไพ จันทรจิระ. ประวัติและวิวัฒนาการพิมพ์หนังสือในประเทศไทย. 2515.
20. วิลาวัลย์ วงศ์สุภา. การศึกษาเรื่องห้องสมุดโรงเรียนแพทย์ในประเทศไทย. 2516.
21. มนวิภา ไชยพันธ์. การประเมินคุณค่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ไทย. 2516.
22. สุพรรณดี วราชร. ประวัตินวนิยายไทยตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475. 2516.
23. ประภาวดี พจนา. บทบาทของบรรณารักษ์ชาวต่างประเทศต่อพัฒนาการด้านห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทย. 2516.
24. สุเวช ฌ หนองคาย. การศึกษาคูณยวิชาการในประเทศไทย. 2516.
25. พูนสุข ศรีภิรมย์. การจัดหาหนังสือของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. 2516.
26. เจิมพันธ์ กอวัฒนสกุล. ภาพประกอบในหนังสือไทย. 2516.
27. ไพลิน ไชยเสนะ. ปัญหาการใช้หนังสือและวัสดุห้องสมุดประกอบการวิจัยทางการศึกษาในประเทศไทย ปีการศึกษา 2510 - 2515. 2516.
28. พิบูลศิลป์ วัฒนะพงศ์. ห้องสมุดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทย. 2516.

29. ประสานสุข สุวรรณประทีป. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการศึกษาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ในวิทยาลัยครู ระหว่าง พ.ศ. 2509 - 2516. 2516.
30. เฉลียว พันธุ์ลีดา. ชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ. 2516.

ในปีการศึกษา 2517 มีวิทยานิพนธ์ปริญญาโทฉบับที่ (บรรณารักษศาสตร์) ด้รับการอนุมัติ คือ

1. สมบูรณ์ แกนตะเคียน. การประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์เพื่อการวิจัยงานชนบทนิยม
ประเพณีไทย.
2. มาลินี สุขปริณี. การศึกษาเปรียบเทียบงานนิเทศห้องสมุดโรงเรียนของกรมต่าง ๆ
ในกระทรวงศึกษาธิการ.
3. ชูศรี กาลวันวานิช. พัฒนาการของหนังสือปกอ่อนในประเทศไทย.
4. จารุวรรณ ไกรเทพ. การบริหารงานและการบริการด้านวารสารของห้องสมุดมหา-
วิทยาลัยในประเทศไทย.
5. พรทิพย์ วัฒนสุกุล. การศึกษาความสนใจและความต้องการในการอ่านวรรณกรรม
สังคมศาสตร์ไทยของนิสิตและนักศึกษาในมหาวิทยาลัย.
6. ทรงสรรค์ นิลกำแหง. การจัดเอกสารจดหมายเหตุในประเทศไทย.

ในด้านกาเผยแพร่เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ สารที่น่าสนใจตลอดจนข่าวคราว
ความเคลื่อนไหวในวงการห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ และมุ่งหวังจะให้เป็นสิ่งผูกพันความ
สามัคคีระหว่างนิสิตบรรณารักษให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น⁵³ คณะนิสิตแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์จึง
ได้ออกหนังสือรายปีชื่อ "บรรณารักษ์" เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2504 เป็นต้นไป จนถึงปีการ-
ศึกษา 2509 หนังสือ "บรรณารักษ์" ก็ปรากฏเป็นเล่มสุดท้ายและนับตั้งแต่นั้นมาก็มิได้จัดทำ
กันอีก

⁵³"บันทึกท้ายเล่ม," บรรณารักษ์ 2504, หน้า 104.

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2515 แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ได้จัดทำเอกสาร-
 อักสำเนาออกเผยแพร่ในหมู่นิสิตเก่าของแผนก เรียกว่า "ข่าวสารบรรณารักษศาสตร์" มี
 กำหนดออกปีละ 2 เล่ม ในเดือน มกราคม และ กรกฎาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลาง
 ติดต่อระหว่างแผนกกับนิสิตเก่า เพื่อเผยแพร่ข่าวคราวความเคลื่อนไหวของแผนกวิชาและ
 ของนิสิตเก่า และเพื่อนำเสนอข่าวสำคัญ ๆ ในวงการห้องสมุด ทั้งในและต่างประเทศ⁵⁴

ความช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศและเอกชน

คนไทยนับว่าโชคดียิ่งที่ได้รับความช่วยเหลือจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอกได้
 หลายแห่ง ทั้งที่เป็นของรัฐและของเอกชน นอกเหนือไปจากทุนของรัฐบาลไทยเอง ความ
 ช่วยเหลือปรากฏในรูปของการส่งคนไทยไปศึกษาอบรมและปฏิบัติงานในต่างประเทศ การส่ง
 ศาสตราจารย์และบรรณารักษะชาวต่างประเทศมาช่วยทำการสอน ปรับปรุงห้องสมุดและเป็น
 ที่ปรึกษา การให้ความช่วยเหลือในด้านหนังสือและวัสดุครุภัณฑ์และอุปกรณ์ห้องสมุด⁵⁵ โดยเฉพาะ
 ในระยะเริ่มแรกทำการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และดำเนินการห้องสมุดแผนใหม่
 ในประเทศไทย ความช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศและเอกชนนับได้ว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง
 ที่ทำให้สามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคงจนทุกวันนี้

องค์กรต่างประเทศและเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือแก่แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
 คือ

1. มูลนิธิฟูไลบรท ได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านบรรณารักษศาสตร์มาวางโครงการ
 จัดสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ และช่วยดำเนินการสอนติดต่อกันเป็นระยะเวลา 5 ปี นอก
 จากนี้ ยังมีอาจารย์ของแผนกวิชาได้สอบชิงทุนของมูลนิธิไปศึกษาต่อในสหรัฐอเมริกาด้วย

⁵⁴ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงษ์, "สวัสดิ์ปีใหม่," ข่าวสารบรรณารักษศาสตร์,
 1 (มกราคม, 2515), หน้า 1.

⁵⁵ David Kaser, Walter C. Stone and Cecil K. Byrd, Library
 Development in Eight Asian Countries (Metuchen, N.J. : Scarcecrow
 Press, 1969), p. 168.

2. มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ได้สนับสนุนการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ โดยจัดส่งนางสาวรุช เอ็ม เออร์แลนด์สัน (Miss Ruth M. Erlandson) จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐโอไฮโอมาเป็นทีปรึกษาของหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และช่วยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญาเป็นเวลา 18 เดือน (ตุลาคม 2499 - เมษายน 2501) นอกจากนี้ยังได้ให้ทุนแก่อาจารย์ของแผนกวิชาจำนวน 5 คน ไปศึกษาต่อชั้นปริญญาโทในสาขาบรรณารักษศาสตร์และงานห้องสมุดในสหรัฐอเมริกา⁵⁶ และช่วยจัดหาหนังสือทางบรรณารักษศาสตร์ให้อีกจำนวนหนึ่งด้วย

3. องค์การว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (Unesco) ได้จัดส่ง ดร. มอริส เอ. เกลแพนค์ บรรณารักษชาวอเมริกันมาช่วยสำรวจและประเมินผลการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นอนุปริญญาและปริญญาตรี เป็นเวลา 3 เดือน เริ่มตั้งแต่ 6 พฤษภาคม - สิงหาคม 2505 และได้ช่วยจัดร่างหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ชั้นปริญญาโท พร้อมทั้งรายงานผลสำรวจและข้อเสนอแนะ

นอกจากนี้ ยังให้ทุนแก่อาจารย์ในแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ไปศึกษาและงานห้องสมุดในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 1 ทุน ระยะเวลา 3 เดือน และดำเนินการสอนบรรณารักษศาสตร์ที่โรงเรียนบรรณารักษศาสตร์ของประเทศเคนมาร์กเป็นระยะเวลา 3 เดือน อีก 1 ทุน

4. มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) ได้จัดส่ง ดร. สเปน มาช่วยเริ่มต้นสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาโท และช่วยแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกระดับของมหาวิทยาลัยให้อีกด้วย เป็นเวลา 11 เดือน ตั้งแต่กันยายน 2507 - กรกฎาคม 2508 นอกจากนี้ ยังจัดซื้อหนังสือทางบรรณารักษศาสตร์ให้เป็นมูลค่า 500 ดอลลาร์

5. สำนักข่าวสารอเมริกันได้จัดหาหนังสือและวารสารฉบับล่วงเวลาทางบรรณารักษศาสตร์จากสหรัฐอเมริกามาให้ใช้ประกอบการสอนและให้ความร่วมมือจัดส่งบรรณารักษ

⁵⁶ Chulalongkorn University, Faculty of Arts, Department of Library Science Bulletin (Bangkok, 1969), p. 6.

ห้องสมุดของสำนักข่าวสารซึ่งเป็นชาวอเมริกันมาช่วยทำการสอนในระดับอนุปริญญาและประกาศนียบัตรชั้นสูงในปัจจุบันโดยตลอดระยะเวลาตั้งแต่ทำการสอนมา

6. บริติชเคาน์ซิล ได้มอบหนังสือทางบรรณารักษศาสตร์และบอกรับวารสารทางบรรณารักษศาสตร์จากอังกฤษให้ เพื่อใช้ประกอบการสอน ให้ทุนการศึกษาและงานในประเทศอังกฤษแก่อาจารย์ของแผนก มีอาจารย์สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทจากประเทศอังกฤษ ภายทุนของบริติชเคาน์ซิล จำนวน 1 คน

7. ทุนจากมหาวิทยาลัยและห้องสมุดใหญ่ ๆ ในต่างประเทศ เพื่อการศึกษา อบรม และงานด้านห้องสมุดและบรรณารักษศาสตร์ เช่น วิทยาลัยซิมมอนส์ มหาวิทยาลัยอินเดียนา มหาวิทยาลัยแห่งรัฐเคนท์ ได้จัดสรรทุนให้อาจารย์ไปศึกษาต่อชั้นปริญญาโทในมหาวิทยาลัยนั้น ๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยอินเดียนาได้มอบหนังสือและวารสารทางบรรณารักษศาสตร์จำนวนมากให้แก่แผนกในระยะเริ่มต้น มหาวิทยาลัยฮาวาย และห้องสมุดใหญ่ ๆ ในต่างประเทศ เช่น The International Youth Library ประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน ให้ทุนแก่อาจารย์ไปอบรมงานที่นั่น

8. ความช่วยเหลือและความร่วมมือจากเอกชน โดยเฉพาะคืออาจารย์ ผู้บรรยาย พิเศษชาวต่างประเทศที่ทางแผนกวิชาได้เชิญมาจากที่ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด เอ ยู เอ บริติชเคาน์ซิล ห้องสมุดสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ซึ่งล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความสามารถและประสบการณ์ที่ดียเยี่ยม ได้ให้ความร่วมมือมาช่วยทำการสอนแก่นิสิตสาขามรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย โดยไม่รับเงินเดือนเป็นส่วนตัว แต่ได้อุทิศให้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำสิ่งพิมพ์ของแผนก

9. หน่วยสันติภาพอเมริกัน (Peace Corps) ได้จัดส่งอาสาสมัคร คือ นางจูดิธ มาร์ติน (Mrs. Judith Martin) มาช่วยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ และช่วยงานห้องสมุดกลางเป็นเวลา 1 ปี

ทุนการศึกษาวิจัยสำหรับนิสิตบรรณารักษศาสตร์

1. ทุนเออร์แลนค์สัน (Erlandson Scholarship) ทุนนี้ นางสาวรุช เอ็ม เออร์แลนค์สัน บรรณารักษชาวอเมริกันแห่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐไอโฮโอ ซึ่งเคยเป็นที่

ปรึกษาของหอสมุดกลาง เมื่อ ตุลาคม 2499 - เมษายน 2501 ได้มีจิตศรัทธามบริจาคเงินจำนวน 11,363 บาท ให้แก่มหาวิทยาลัยโดยตั้งเป็นทุนเออร์แลนดส์สัน และหาผลประโยชน์จากเงินจำนวน 10,330 บาท เพื่อเป็นทุนอุดหนุนการศึกษาแก่นิสิตชั้นปริญญาโทแผนกวิชา-
บรรณารักษศาสตร์ 1 ทุน เป็นเงินประมาณ 700 - 800 บาท เป็นประจำทุกปี ส่วนเงิน
อีกจำนวน 1,033 บาท ได้ให้เป็นทุนการศึกษาใช้ในปี 2508

2. ทุนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ให้แก่นิสิตที่ศึกษา
วิชาบรรณารักษศาสตร์อันเป็นแขนงหนึ่งซึ่งสำคัญ ๆ ในกรมพระองค์นี้ทรงเชี่ยวชาญ ทุนนี้ให้
เป็นครั้งคราว

3. ทุน "ศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัยและเผยแพร่
วิชาบรรณารักษศาสตร์" เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2516 โดยจ่ายจากผลประโยชน์จากเงินทุน
44,000 บาท เพื่อเป็นทุนส่งเสริมอาจารย์ประจำของแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ในการ
ศึกษาวิจัย คุงาน ฝึกอบรม หรือการประชุมทางบรรณารักษศาสตร์ ชั้นปริญญาโท หรือ
ประกาศนียบัตรชั้นสูง มัธยมศึกษาวิทยาลัย เงินทุนนี้สำหรับเป็นทุนส่งเสริมการวิจัยทางบรรณารักษ-
ศาสตร์หรือเรื่องที่เกี่ยวข้อง ส่วนในระดับปริญญาตรี เงินทุนนี้ให้เป็นเงินรางวัลแก่นิสิต-
อักษรศาสตร์ที่เลือกเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอกและสอบได้เต็มเฉลี่ยสูงสุดในวิชา
บรรณารักษศาสตร์ เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาบัณฑิต นอกจากนี้ยังใช้เป็นเงินทุนสำหรับ
แผนกวิชาในการจัดพิมพ์ผลงานด้านบรรณารักษศาสตร์หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องออกเผยแพร่

นอกจากทุนที่ให้เฉพาะนิสิตบรรณารักษศาสตร์ข้างต้นแล้ว ยังมีทุนทั่วไปที่นิสิตบรรณารักษ
มีสิทธิขอรับการอุดหนุนเพื่อการศึกษาวิจัย คือ

4. เงินทุนอุดหนุนเพื่อสนับสนุนการวิจัยและการศึกษาชั้นปริญญา ของบัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้แก่นิสิตระดับปริญญาโทของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุนนี้แบ่งออก
เป็น 2 ประเภท

ก. เงินทุนอุดหนุนโครงการวิจัยชั้นปริญญามหาบัณฑิต ให้แก่นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย
ชั้นปีที่ 2 เพื่อช่วยเหลือในการค้นคว้าและวิจัยเสนอวิทยานิพนธ์ เป็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุ
ที่ใช้สอยเท่านั้น แต่ไม่รวมถึงส่วนที่นิสิตจะต้องจ่ายจากเงินของตนเอง เช่น ค่าพิมพ์วิทยา-
นิพนธ์และรายจ่ายอื่น ๆ เป็นต้น ผู้ที่ขอทุนอุดหนุนจะต้องให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เป็น

ผู้รับรอง และเสนอรายละเอียดค่าใช้จ่ายที่จำเป็นของโครงการที่จะขอรับทุนอุดหนุนการวิจัย
ผ่านหัวหน้าแผนกมาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของโครงการวิจัย แล้วรวบรวมเสนออธิการบดี-
วิทยาลัย

ข. เงินทุนอุดหนุนการศึกษา ผู้มีสิทธิขอทุนจะต้องสำเร็จปริญญาตรีเกียรตินิยม
หรือเทียบเท่า มีความประพฤติดีและต้องอุทิศเวลาให้กับการศึกษาชั้นปริญญาโทอย่างเต็มที่
แต่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยสอนในแผนกวิชานั้น ๆ อยู่ในความควบคุมของหัวหน้าแผนกวิชา ซึ่ง
มีอยู่ 10 ทุน ๆ ละ 1000 บาท ต่อเดือน แต่ไม่เกิน 24 เดือน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย